

1. Hallitusohjelman toimeenpano ja puolustuspolitiikka

Petteri Orpon hallituksen ohjelman ([Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58](#)) mukaan Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tärkeimpinä päämäärinä on turvata Suomen itsenäisyys ja alueellinen koskemattomuus, estää Suomen joutuminen sotilaalliseen konfliktiin ja taata suomalaisten turvallisuus ja hyvinvointi. Naton jäsenmaana Suomi ylläpitää vahvaa kansallista puolustuskykyä kaikissa olosuhteissa sekä varautuu vastaanottamaan apua liittolaisiltaan sekä antamaan apua ja tukemaan muita Nato-jäsenmaita velvollisuuksiensa mukaisesti.

Suomen puolustus perustuu vahvaan kansalliseen puolustuskykyyn osana liittokunnan yhteistä pelotetta ja puolustusta. Hallitusohjelman mukaan Suomi osallistuu täysimääräisesti Naton kaikkeen toimintaan ilman ennakkorajoituksia, mukaan lukien Naton rauhan ajan yhteisen puolustuksen tehtäviin sekä sitoutuu Naton 360-asteiseen eli koko liittokunnan kattavaan pelotteeseen ja yhteiseen puolustukseen. EU:n puolustusyhteistyön syventäminen säilyy Suomen EU-politiikan prioriteettina ja EU:n puitteissa annetut sitoumukset toteutetaan. Muuta puolustusyhteistyötä kehitetään ottaen huomioon Suomen toteutunut Nato-jäsenyys.

Puolustuskyky perustuu jatkossakin yleiseen asevelvollisuuteen, koko maan puolustamiseen ja korkeaan maanpuolustustahtoon. Puolustusmenot sitoudutaan pitämään Naton tavoitteen mukaisella vähintään kahden prosentin tasolla suhteessa bruttokansantuotteeseen.

Suomi jatkaa puolustusmateriaali- ja koulutustukea Ukrainalle, ja luovutettu suorituskyky korvataan puolustushallinnolle. Puolustushallinnon Ukraina-tukea ja yhteistyötä suunnitellaan myös pidemmälle aikavälille.

1.1. Toimintaympäristö

Suomen ja Euroopan turvallisuusympäristö muuttui perustavanlaatuisesti Venäjän hyökättyä Ukrainaan helmikuussa 2022. Euroopan ja Suomen turvallisuustilanne on vakavampi ja vaikeammin ennakoitavissa kuin kertaakaan kylmän sodan jälkeen.

Turvallisuuspoliittisen uudelleenarvioinnin seurauksena Suomi ja Ruotsi hakivat Naton jäsenyyttä. Suomesta tuli Naton jäsen 4.4.2023. Venäjän Ukrainassa aloittaman hyökkäyssodan jälkeen Naton toiminnassa on korostunut 5 artiklan mukainen yhteinen puolustus, ja Nato on vahvistanut sotilaallista läsnäoloaan itäisissä jäsenmaissa.

Suomen arktisten lähialueiden ja Itämeren sotilasstrateginen merkitys on kasvanut. Sotilaalliseen voimankäyttöön Suomea vastaan tai sillä uhkaamiseen tai poliittiseen painostukseen varaudutaan ylläpitämällä ja kehittämällä omaa vahvaa puolustuskykyä ja yhdessä liittolaismaiden ja kumppaneiden kanssa. Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyydet laajentavat merkittävästi Naton yhteisen puolustuksen vastuualuetta Pohjois-Euroopassa. Suomen alue otetaan huomioon Naton operatiivisessa suunnittelussa, johon Suomikin osallistuu. Natossa on käynnissä arvio, millä tavoin Suomi integroidaan mahdollisimman nopeasti osaksi Naton yhteistä pelotetta ja puolustusta. Suomi osallistuu yhteisen pelotteen tuottamiseen sekä varautuu tukemaan muita liittolaisia mahdollisen yhteisen puolustuksen tilanteessa.

Toimintaympäristön muutos edellyttää kykyä toimia, ennaltaehkäistä ja puolustautua kaikissa operatiivisissa toimintaympäristöissä. Toimintaympäristön seuranta- ja analysointikyvyyn, alueellisen koskemattomuuden valvonnan ja turvaamisen sekä valmiuden ylläpidon merkitys korostuu. Puolustuksen kehittämisessä on varauduttava myös Ukrainassa käynnissä olevan sodan kaltaiseen laajaan, pitkäkestoiseen ja moniulotteiseen kriisiin.

Suomen sotilaallinen puolustaminen, kokonaisuuspuolustus ja kokonaisturvallisuus kytkeytyvät yhä tiiviimmin toisiinsa. Varautuminen tuottaa valmiuden yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiselle kaikissa turvallisuustilanteissa. Tulevina vuosina korostuvat sekä sotilaallinen että kattavampi yhteiskunnallinen varautuminen laaja-alaiseen vaikuttamiseen, jota kehittyvä teknologia osaltaan mahdollistaa ja vauhdittaa. Eri politiikka-alojen välinen keskinäisriippuvuus on kasvanut, mikä tulee huomioida puolustuskyvyyn ylläpidossa ja kehittämisessä. Toimintaympäristössä korostuvat ennakointi, tiedonvaihto, eri

hallinnonalojen yhteistyö ja valmius toimia nopeasti kehittyvissä tilanteissa sekä kansallisesti että yhteistyössä kansainvälisten kumppaneiden kanssa.

1.2. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Osana Naton yhteistä pelotetta ja puolustusta Suomi puolustaa aluettaan ja kansalaisiaan kokonaisuuden puolustuksen periaatteiden mukaisesti kaikkia yhteiskunnan voimavaroja hyödyntäen. Puolustusta ylläpidetään ja kehitetään hallitusohjelman ja puolustusselontekojen mukaisesti vastaamaan muuttuvan toimintaympäristön vaatimuksiin ja mahdollisuuksiin.

Puolustusyhteistyöllä vahvistetaan Suomen ja liittokunnan puolustusta keskeisimpien liittolaisten ja kumppanien kanssa kaikissa turvallisuustilanteissa. Suomeen kohdistuvaan laaja-alaiseen vaikuttamiseen varaudutaan yhteistoiminnassa muiden toimijoiden kanssa kokonaisturvallisuuden toimintamallin mukaisesti.

Puolustusministeriön hallinnonalalle asetetaan seuraavat yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet, joita toteutetaan Pohjois-Atlantin sopimuksen (SopS 18/2023) sekä Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehdyn sopimuksen (SopS 43/2023) mukaisesti:

- Suomen etujen mukainen puolustuspolitiikka
- Ennaltaehkäisevä sotilaallinen puolustuskyky ja kyky sotilaallisen voimankäytön torjuntaan
- Turvallinen yhteiskunta sekä varautuminen laaja-alaisen vaikuttamisen torjuntaan
- Kansainvälisen turvallisuuden vahvistaminen.

Yhteiskunnallisten vaikuttavuustavoitteiden saavuttamista arvioidaan kansallisesti hallituksen vuosikertomuksen laatimisesta annetun ohjeistuksen mukaisesti. Arviointi perustuu kokonaisarvioon hallitusohjelman ja valtioneuvoston selontekojen linjausten ja tavoitteiden toteutumisesta puolustuksen valmiuden ja suorituskyvyn kehittämisessä sekä toimintaedellytysten parantamisessa.

Nato arvioi jäsenmaiden panostusta yhteiseen puolustukseen useilla määrällisillä ja laadullisilla mittareilla, jotka Suomi ottaa huomioon puolustuksensa kehittämisessä ja resursoinnissa ja raportoi näiden toteutumisesta Natolle. Naton jäsenmaille asetetaan tavoitteita, jotka nousevat puolustussuunnitteluprosessista, operatiivisista suunnitelmista ja niiden pohjalta laaditusta joukkorakenteesta. Tarvittavia suorituskykyjä kehitetään ja arvioidaan säännöllisesti osana liittokunnan puolustussuunnitteluprosessia (NATO Defence Planning Process, NDPP).

Puolustusministeriön toiminnan tavoitteena on toimintaympäristön vaatimuksia vastaavat toimintaedellytykset puolustuskyvyn ylläpidolle ja kehittämiselle. Painopisteenä on Suomen puolustuksen yhteensovittaminen osaksi Naton yhteistä puolustusta.

Puolustusvoimien vaikuttavuuden ja toiminnallisen tuloksellisuuden tärkein mittari on kyky toteuttaa lakisäätöiset tehtävänsä. Sen perustana on tuotettu normaaliolojen ja poikkeusolojen suorituskyky, tarkoituksenmukainen organisaatio ja toimintamalli sekä vaatimukset täyttävä henkilöstöjärjestelmä.

- Puolustusvoimilla on riittävän ennakkoarvioituksen mahdollistava tilannekuva ja analyysikyky turvallisuusympäristöstä ja siihen vaikuttavista tekijöistä.
- Puolustusvoimat valvoo alueellista koskemattomuutta sekä ennalta ehkäisee ja tarvittaessa torjuu alueloukkaukset hyödyntäen mahdollisuudet yhteistyöhön liittolaisten kanssa.
- Puolustusvoimilla on valmius ja kyky osana liittokuntaa torjua sotilaallisen voiman käyttö ja sillä uhkaaminen koko maan alueella. Puolustusvoimat osallistuu Naton yhteisen pelotteen ja puolustuksen tehtäviin koko liittokunnan alueella.
- Puolustusvoimat yhteensovittaa puolustuksen osaksi Naton yhteistä pelotetta ja puolustusta.
- Puolustusvoimat kykenee muodostamaan painopisteen kulloisenkin tilanteen vaatimusten mukaisesti yhteistyössä Nato-liittolaisten kanssa torjuessaan sotilaallisen voiman käyttöä.
- Puolustusvoimat ylläpitää toimintavalmiutta Naton tehtäviin liittokunnan asettamien velvoitteiden ja valmiusvaatimusten mukaisesti.

- Puolustusvoimilla on valmius tukea muita viranomaisia.
- Puolustusvoimilla on kyky ottaa vastaan muun yhteiskunnan tukea Suomen sotilaalliseksi puolustamiseksi kokonaisuutenaan puolustuksen periaatteiden mukaisesti.
- Puolustusvoimilla on valmius kansainvälisen avun antamiseen ja vastaanottamiseen.
- Puolustusvoimat osallistuu liittokunnan jäsenenä kansainväliseen puolustusyhteistyöhön, ml. kansainvälinen harjoitustoiminta, sekä suorituskykyjen kehittäminen ja materiaaliyhteistyö, sisällöllisesti merkittävällä tavalla.

1.3. Valtioneuvoston hankkeet

Hallitusohjelman mukaisesti hallituskauden alussa laaditaan ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko sekä puolustusselonteko, joissa määritetään myös Suomen Nato-jäsenyyden peruslinjaukset. Selontekojen valmistelun tueksi järjestetään kaikki eduskuntapuolueet kattava parlamentaarinen seuranta eduskunnan edellyttämällä tavalla.

Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisessa (UTP) selonteossa ([UM016:00/2023](#)) arvioidaan Suomen toimintaympäristöä ja esitetään Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskeiset tavoitteet ja painopisteet. UTP-selonteon laadintaa koordinoi ulkoministeriö. Sen valmistelu tehdään laajassa yhteistyössä valtioneuvoston kanslian (VNK), tasavallan presidentin kanslian (TPK) ja ministeriöiden kanssa. Puolustusministeriö osallistuu aktiivisesti UTP-selonteon valmisteluun.

Valtioneuvoston puolustuselonteossa tarkastellaan puolustuksen toimintaympäristön kehitystä ja arvioidaan puolustuksen kehittämistarpeita keskipitkällä aikavälillä. Puolustuselonteossa määritetään puolustuspoliittiset linjaukset Suomen puolustuskyvyn ylläpidolle ja kehittämiselle 2030-luvun alkupuolelle ottaen huomioon Nato-jäsenyyden vaikutukset. UTP-selonteon tilannekuva ja toimintaympäristön analyysi toimivat puolustuselonteon toimintaympäristökuvauksen pohjana.

Puolustuselonteko laaditaan puolustusministeriön johdolla valtioneuvoston selontekona, joka annetaan eduskunnalle mahdollisimman pian UTP-selonteon jälkeen. Puolustuselonteon laadintaa ohjaa tasavallan presidentti ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen ministerivaliokunta (TP-UTVA), jolle puolustusministeriö raportoi säännöllisesti laadintatyön edistymisestä. Puolustuselonteko laaditaan tiiviissä yhteistyössä puolustusministeriön ja Puolustusvoimien sekä muiden hallinnonalojen (TPK, VNK, UM, SM, VM) kanssa.

Puolustusministeriö osallistuu sisäisen turvallisuuden ja oikeudenhoidon ministerityöryhmän (Valtioneuvoston yleisistunto 14.7.2023) toimintaan, pitäen esillä puolustuksen näkökohtia ryhmän toiminnassa. Ministerityöryhmän toiminnan painopisteet ovat sisäministeriön hallinnonalalla. Puolustusministeriö osallistuu hallituskauden aikana laadittavan kansallisen turvallisuuden strategian valmisteluun sekä muiden turvallisuutta koskevien valtioneuvoston strategioiden ja selontekojen valmisteluun. Puolustusministeriö osallistuu hallituskauden aikana Turvallisuuskomitean ohjaamaan yhteiskunnan turvallisuusstrategian päivittämiseen. Puolustusministeriö osallistuu myös liikunnallisen elämäntavan ja toimintakyvyn ministerityöryhmään.

Valtioneuvosto laatii toimikautensa ajaksi suunnitelman valtion palveluiden saatavuuden ja toimintojen sijoittamisen perusteista annetussa laissa (728/2021) säädettyjen tavoitteiden toteuttamiseksi. Suunnitelma sisältää valtionhallinnon yhteisiä tai hallinnonalakohtaisia strategisen tason linjauksia yksiköiden ja toimintojen sijoittumiselle sekä strategisia kehittämistavoitteita palveluiden saatavuudelle ja toiminnan tuloksellisuudelle. Suunnitelma sovitetaan yhteen julkisen talouden suunnitelman kanssa.

Puolustusministeriön johdolla valmisteltu poikkihallinnollinen kansallinen CBRNE-strategia julkaistaan vuonna 2024. CBRNE-strategia ohjaa ministeriöiden, virastojen ja muiden alan toimijoiden omaa suunnittelua ja toimintaa CBRNE-uhkatilanteisiin (kemialliset, biologiset, radioaktiiviset, ydin- ja räjähdeshuuhat) varautumiseksi ja vastaamiseksi. Strategian toimeenpano aloitetaan suunnittelukaudella puolustusministeriön johdolla CBRNE-komitean puheenjohtajakauden jatkuessa.

1.4. Säädosvalmistelu ja laillisuusvalvonta

Puolustusministeriön hallinnonalan lainsäädännön toimivuutta muuttuvassa toimintaympäristössä seurataan kokonaisvaltaisesti. Suunnittelukaudella toteutetaan Nato-jäsenyyteen liittyviä säädöshankkeita.

Suunnittelukaudella hallinnonalalla toteutetaan seuraavat säädosvalmisteluun ja laillisuusvalvontaan liittyvät toimet:

- toteutetaan Nato-jäsenyyteen liittyviä säädöshankkeita ([PLM001:00/2023](#)), jotka koskevat esimerkiksi Puolustusvoimien tehtäviä ([PLM002:00/2023](#)), Nato-jäsenvaltioiden maahantuloa Suomeen ([PLM003:00/2023](#)), ulkomaisten joukkojen terveydenhuollon järjestämistä ja asevelvollisten ja Puolustusvoimien henkilöstön käyttöä
- kehitetään ulkomaalaisten kiinteistöomistusta koskevaa lainsäädäntöä
- mahdollistetaan ahvenanmaalaisten miesten vapaaehtoinen asepalvelus ja säädetään palveluksen oikeusvaikutuksista ([PLM004:00/2023](#))
- valmistellaan tarvittavat lainsäädäntömuutokset upseerikoulutuksen rakenteen uudistamiseksi
- valmistellaan hallituksen esitys Puolustusvoimien virkamiesten eroamisikä sääntelyn selkeyttämiseksi
- jatketaan vapaaehtoista maanpuolustusta koskevan lainsäädännön kehittämistä
- käynnistetään lainsäädäntöhanke asevelvollisuuden kehittämiseen liittyen
- tarkastellaan puolustustarvikkeiden viennistä annetun lain uudistamistarpeet
- käynnistetään valmistelutyö Puolustusvoimien tuulivoimahankkeita koskevan aluevalvontavaikutuksia koskevan lausunnonmenettelyn velvoittavuuden sisällyttämiseksi lainsäädäntöön
- selvitetään Puolustusvoimien sähköturvallisuutta koskevat säädöstarpeet ja valmistellaan tarvittavat säännökset
- valmistellaan tarvittavat Puolustusvoimien sotilasräjähteitä koskevat säädökset
- selvitetään Puolustusvoimien vaarallisten aineiden kuljetusta koskevat säädöstarpeet ja valmistellaan tarvittavat säädökset ([PLM004:00/2021](#))
- tarkastellaan puolustushallinnon lainsäädännön kehittämistarpeita hybridi-, kyber- ja informaatioympäristössä ja osallistutaan lainsäädäntöhankkeisiin
- valmistellaan kyberpuolustusta koskevat säädösmuutokset
- tarkastellaan Puolustusvoimien toimivalta tietojärjestelmien arvioinnissa- ja hyväksynnässä sekä arvioidaan säädösmuutostarpeet ja valmistellaan tarvittavat muutokset
- selvitetään sotilastiedustelusta annetun lain muutostarpeet ja valmistellaan tarvittavat säädösmuutokset
- seurataan henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain toimivuutta ja valmistellaan mahdolliset lainmuutokset
- seurataan ulkomaalaissidonnaisuuksia koskevan sääntelyn toimivuutta
- annetaan oikeudellista tukea Suomi–Ruotsi ja Suomi–Norja -yhteistyön kehittämiseen liittyen
- osallistutaan valmiuslain kokonaisuudistukseen ([OM15:00/2022](#))
- osallistutaan hybridivaikuttamiseen varautumista koskevan lainsäädännön mahdollisten muutostarpeiden arviointiin
- osallistutaan alueidenkäyttölain uudistuksen sekä rakennetun ympäristön tietojärjestelmästä annetun lain muutoksen valmisteluun
- tarkastellaan mahdollisuuksia kehittää Puolustusvoimien kohteiden kiinteistöverotusta osana kiinteistöverolain päivittämistä

1.5. Kestävä kehitys

Puolustusministeriön hallinnonala jatkaa YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman (Agenda 2030) edistämistä painopisteinä vakaus ja turvallisuus, henkilöstön ja koulutettavien hyvinvointi, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, ympäristövastuullisuus, energia- ja ilmastovastuullinen toiminta sekä elinkaariajattelun ja kiertotalouden tukeminen (Kestävä kehitys ja vastuullisuus puolustushallinnossa, PLM 9.2.2022, Vastuullisuusraportti 2022).

- Kriisinhallintaan osallistuminen ja koulutettavien määrä ylläpidetään vähintään nykyisellä tasolla.

- Ympäristövastuullisuutta toteutetaan Puolustusvoimien ympäristöstrategian mukaisesti.
- Kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen tähtäviä toimenpiteitä jatketaan ja yhteiskunnan energiamurroksesta aiheutuviin muutoksiin valmistaudutaan Puolustusvoimien Energia- ja ilmasto-ohjelman 2022–2025, puolustusministeriön energia- ja ilmastostrategisen ohjauksen ja valtioneuvoston hiilineutraaliustavoitteen mukaisesti.
- Puolustushallinnon ilmastonmuutokseen sopeutumisen suunnitelman (5.4.2023) toimeenpanoa jatketaan suunnitelman mukaisesti.

1.6. Sukupuolten välinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Puolustusministeriön hallinnonalalla on lähtökohtana tasa-arvoinen toimintaympäristö ja yhdenvertaiset toimintatavat kaikkia organisaatioissa työskenteleviä, opiskelevia ja asepalvelustaan suorittavia kohtaan.

Naisten hakeutumista vapaaehtoiseen asepalvelukseen ja sotilastehtäviin edistetään eri toimenpitein. Kutsuntauudistuksen keskeisenä tavoitteena on vahvistaa koko ikäluokan maanpuolustustietämystä, mikä osaltaan voi kannustaa naisia hakeutumaan asepalvelukseen. Vapaaehtoiseen asepalvelukseen hakeutuvien naisten määrää pyritään kasvattamaan asteittain 2000:een. Vuosina 2020–2023 toteutettu yhteismajoituskokeilu on vakiinnutettu säädösmuutoksin. Varusmiesten palautekyselyitä uudistetaan Pääesikunnan valmistelussa olevilla uusilla jaksopalautteilla. Jaksopalautteissa saatuihin havaintoihin epäasiallisesta käyttäytymisestä ja kohtelusta pystytään reagoimaan nykyistä paremmin. Uudet palautekyselyt on tarkoitus ottaa käyttöön vuonna 2024.

Puolustushallinnon tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmissa kuvataan toimet, joilla tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti edistetään ja epäkohtiin puututaan. Asevelvollisten koulutuksessa pyritään enenevässä määrin huomioimaan tasa-arvo ja muu monimuotoisuus. Yhdenvertainen ja myönteinen palveluskokemus on keskeistä kaikkialla Puolustusvoimissa. Suunnitelmissa huomioidaan myös valtioneuvoston rasmin vastaisen ja hyvien väestösuhteiden edistämisen toimintaohjelma ([Oikeusministeriön julkaisuja 2021:34](#)) ja yhdenvertaisuustiedonanto ([Valtioneuvoston tiedonanto 31.8.2023 VNT 2/2023 vp](#)).

Puolustushallinto toteuttaa YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 ”Naiset, rauha ja turvallisuus” ja sitä tukevan neljännen kansallisen toimintaohjelman 2023–2027 periaatteita kaikissa sotilaallisissa kriisinhallintaoperaatioissa. Tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmat sisällytetään turvallisuussektorin ja kriisinhallinnan toiminnan suunnitteluun, toteutukseen, arviointiin ja koulutukseen. Tavoitteena on, että naisten osuus sotilaallisesta kriisinhallintahenkilöstöstä on vähintään 7 %, ja että sukupuolineuvonantajien sekä -yhdyshenkilöiden määrää lisätään. Puolustushallinto on mukana EU- ja Nordefco-yhteistyössä sekä Naton jäsenmaana kehittämässä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävää kriisinhallintatoimintaa. Puolustusvoimien sukupuolinäkökulmaan liittyviä tavoitteita ja kehittämistä käsittelevää ohjeistusta uudistetaan ulkoministeriön johdolla vuosille 2023–2027 laadittavan Suomen kansallisen Naiset, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelman mukaisesti.

2. Puolustuspolitiikka ja hallinto (27.01.)

Puolustusministeriö vastaa valtioneuvoston osana ja hallinnonalansa ohjaajana puolustuspolitiikan ja puolustusyhteistyön, sotilaallisen maanpuolustuksen, muiden viranomaisten tukemisen, kansainvälisen avun antamisen ja vastaanottamisen sekä sotilaallisen kriisinhallinnan ohjauksesta, valmistelusta ja seurannasta sekä kokonaisuomaanpuolustuksen yhteensovittamisesta.

Puolustusministeriön toiminnallisia tulostavoitteita:

1. Hallituskauden alussa laaditaan ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko sekä puolustusselonteko, joissa määritetään myös Suomen Nato-jäsenyyden peruslinjaukset. Puolustusselonteossa määritellään pidemmän aikavälin tavoitteet Suomen puolustukselle Natossa. Perustetaan tarvittaessa vaalikauden aikana parlamentaarinen työryhmä selvittämään maanpuolustuksen kehittämistarpeita.
  - Puolustusministeriö laatii tiiviissä yhteistyössä Puolustusvoimien sekä muiden hallinnonalojen kanssa valtioneuvoston puolustuselonteon tasavallan presidentin ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan ohjauksessa.
  - Puolustusministeriö osallistuu aktiivisesti ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon valmisteluihin.
2. Suomi osallistuu täysimääräisesti Naton puolustuksen suunnitteluun ja yhteisen pelotteen toimeenpanoon. Hallitus huolehtii sotilaallisesta ja hallinnollisesta integraatiosta Naton kanssa.
  - Puolustusministeriö jatkaa Suomen Nato-integraation toimeenpanoa, osallistuu liittokunnan toimintaan ja toteuttaa Suomelle asetetut velvoitteet.
3. Hallitus arvioi Nato-jäsenyyteen liittyvät lainsäädäntömuutostarpeet ja käynnistää välittömästi niihin tarvittavat valmistelut.
  - Puolustusministeriö valmistelee Nato-jäsenyyteen liittyvät lainsäädäntömuutokset, jotka koskevat Puolustusvoimien tehtäviä, kiinteistöjen käyttämistä ja kiinteistöjä koskevia rajoituksia sekä turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämistä, aluevalvontaa, vaarallisten aineiden kuljetusta kansainvälisissä harjoituksissa ja kansainvälisessä yhteistoiminnassa sekä ulkomaisten joukkojen terveydenhuollon järjestämistä.
4. Hallitus kehittää Suomen kansainvälistä puolustusyhteistyötä ilman ennakkorajoituksia. Suomi panostaa yhteistyöhön erityisesti Yhdysvaltojen, Ruotsin, Norjan ja Iso-Britannian kanssa. Hallitus pyrkii saattamaan Yhdysvaltojen kanssa käytävät puolustusyhteistyösopimusneuvottelut päätökseen. [Neuvottelut saatiin päätökseen syksyllä 2023 ja sopimus allekirjoitettiin 18.12.2023.] Yhteistyösopimus (Defense Cooperation Agreement, DCA) on Suomen turvallisuuden kannalta merkittävä.
  - Puolustusministeriö jatkaa puolustusyhteistyön kehittämistä vahvistaakseen Suomen ja liittokunnan puolustusta keskeisimpien liittolaisten ja kumppanien kanssa kaikissa turvallisuustilanteissa.
  - Puolustusministeriö ylläpitää ja kehittää kahden- ja monenvälistä puolustusyhteistyöverkostoa. Puolustusministeriö arvioi Nato-jäsenyyden vaikutukset kahdenväliselle yhteistyölle ja tarpeen mukaan toimeenpanee uusia yhteistyömuotoja.
  - Puolustusministeriö syventää Pohjoismaista puolustusyhteistyötä niin kahdenvälisesti kuin Nordefcon puitteissa kokonaisvaltaisesti.
  - Puolustusministeriö käynnistää DCA-sopimuksen poikkihallinnollisen toimeenpanon eduskunnan ratifioinnin jälkeen.
  - Puolustusministeriö jatkaa puolustusmateriaaliyhteistyön yhteistyöhankkeita ja tarkastelee uusia aloitteita.
5. Suomi tukee Euroopan puolustusyhteistyön syventämistä, mukaan lukien strategisen kompassin tavoitteita osana Naton eurooppalaista pilaria. Tärkeitä alueita, joilla Euroopassa on syytä tiivistää yhteistyötä, ovat puolustusteollisuus ja sen tuotekehitys, sotilaallinen liikkuvuus, hybridi- ja kybervalmiudet sekä yhteiset nopean toimintakyvyn joukot. On olennaista, että EU:n pysyvä rakenteellinen yhteistyö (PRY) vastaa EU:n suorituskykytavoitteita ja vahvistaa koko EU:n puolustusta.
  - Puolustusministeriö edistää EU:n strategisen kompassin toimeenpanoa jalkauttamalla sitä tukevia strategioita (mm. avaruuspuolustus) ja kontribuomalla unionin nopean toiminnan kyvyn tuottamiseen.

- Puolustusministeriö edistää pysyvän rakenteellisen yhteistyön strategisessa arvioinnissa mm. sitoumusten päivittämistä ja täydennyksiä ml. tavoitteiden laajentaminen puolustuksen tarpeiden mukaisesti ja Naton prosessien kanssa synkronoiden.
  - Puolustusministeriö edistää EU-vaikuttamistavoitteitaan muun muassa EU:n puolustusrakenteita vahvistamalla (kuten puolustusministerineuvoston perustaminen, parlamentin puolustusvaliokunnan perustaminen ja/tai instituutioiden puolustusosaamisen kasvattaminen) sekä EU:n rahoitusvälineitä (EDF, EPF) hyödyntämällä.
  - Puolustusministeriö koordinoi EDF-hankkeita ja edistää suomalaisen teollisuuden ja tutkimusyhteisön osallistumismahdollisuuksia.
  - Puolustusministeriö tukee puolustusteollisuuden ja puolustushallinnon mahdollisuuksia osallistua muihin EU:n puolustusaloitteisiin.
  - Puolustusministeriö osallistuu aktiivisesti Euroopan puolustusteollisen strategian (EDIS) valmisteluun ja sen toimeenpanoon.
6. Hallitus saattaa loppuun Puolustusvoimien strategiset suorituskykyhankkeet. Hallituskaudella tehdään ensimmäiset päätökset Maavoimien uudistamisesta. Uusien materiaalihankkeiden painopiste tulee olemaan Maavoimissa
- Puolustusministeriö tukee Puolustusvoimia hankkeiden ennakkoivassa ja aktiivisessa toimeenpanossa ja resursoinnissa.
  - Puolustusministeriö seuraa ja tarvittaessa ohjaa hankkeita ministeriöiden välisin keskusteluin ja ohjausmekanismeihin mukaan lukien strategisten hankkeiden ohjausryhmä ja strategisten hankkeiden suorituskykyjen työryhmä.
  - Puolustusministeriö varmistaa teollisen yhteistyön tarkoituksenmukaisen toteuttamisen.
  - Puolustusministeriö tukee Laivue 2020-hankkeen hankehallinnan vahvistamista ja operatiivisen ohjausryhmän toimintaa.
7. Hallitus toimii puolustusteollisuuden toimintaedellytysten parantamiseksi ja kapasiteetin kasvattamiseksi. Näille linjauksille hallitus hakee tukea laajan parlamentaarisen yhteistyön kautta.
- Puolustusministeriö toimeenpanee materiaalipoliittisen strategian yhteistyössä teollisuuden ja Puolustusvoimien kanssa mm. perustamalla yhteisen työryhmän seuraamaan ja tukemaan toimeenpanoa.
  - Puolustusministeriö tukee kotimaisen puolustusteollisuuden vientiedellytyksiä, ml. valtioiden väliset yhteistyöjärjestelyt.
  - Puolustusministeriö tarkastelee puolustustarvikkeiden vientivalvontaa koskevan lain uudistamistarpeet.
8. Suomi jatkaa puolustusmateriaali- ja koulutustukea Ukrainalle, ja luovutettu suorituskyky korvataan puolustushallinnolle.
- Puolustusministeriö määrittelee pitkän aikavälin Ukraina-tuen ja -yhteistyön tavoitteet ja resurssit.
  - Puolustusministeriö ohjaa valmistelua ja toimeenpanee materiaali- ja koulutustukea koskevat päätökset.
  - Puolustusministeriö osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön ja koordinaatioon.
  - Puolustusministeriö tarkastelee vaihtoehtoisia keinoja tukea Ukrainaa, ml. hankinnat puolustusteollisuudelta.
9. Hallitus kehittää asevelvollisuutta sekä laajentaa kutsunnat koskemaan koko ikäluokkaa parlamentaarisen työryhmän raportin mukaisesti.
- Puolustusministeriö kehittää yhteistyössä Puolustusvoimien kanssa asevelvollisuusjärjestelmää yhteiskunnan ja toimintaympäristön muutoksia seuraten ja Nato-jäsenyyden tuomat vaatimukset huomioiden. Kutsuntaprosessin kehittämistä selvittäneen työryhmän tulokset julkistetaan alkuvuodesta 2024, jonka jälkeen tehdään poliittiset päätökset jatkotoiminnoista. Lisäksi puolustusministeriö selvittää yhteistyössä Puolustusvoimien kanssa asevelvollisten käytön joustavoittamista ml. reserviläisten mahdollinen käyttö Nato-tehtävissä. Asevelvollisuuden kehittämistoimet viedään seuraavaan puolustuselontekoon.

10. Hallitus parantaa vapaaehtoisen maanpuolustuksen toimintaedellytyksiä ja selvittää siihen liittyen vapaaehtoisten alueellisten ja paikallisten joukkojen sekä muiden kokonaisturvallisuuden toimijoiden roolia ja asemaa. Puolustuselonteossa käsitellään myös Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen (MPK) kehittyvä asema, tehtävät, tavoitteet ja resurssit.
  - Puolustusministeriö on joulukuussa 2023 asettanut työryhmän, joka määrittää vapaaehtoisen maanpuolustuksen kehittämistarpeita yhteistyössä Puolustusvoimien, Rajavartiolaitoksen sekä keskeisimpien vapaaehtoisen maanpuolustuksen järjestöjen kanssa. Selvitystyö valmistuu syyskuun 2024 loppuun mennessä ja sen tulokset viedään seuraavaan puolustuselontekoon.
11. Yhteiskunnan kokonaisturvallisuusstrategia uudistetaan vastaamaan uuden turvallisuusympäristön vaatimuksia.
  - Puolustusministeriön yhteydessä toimivan Turvallisuuskomitean sihteeristön muodostama poikkihallinnollinen kirjoittajaryhmä uudistaa Yhteiskunnan turvallisuusstrategian ja saattaa sen julkaisuvalmiiksi Turvallisuuskomitean ohjauksessa vuoden 2024 loppuun mennessä. Kirjoitustyössä huomioidaan rajapinnat selontekoihin, muihin strategiatöihin, kriisilainsäädännön kehittämistyöhön ja valtioneuvoston turvallisuusjohtamisen kehittämiseen.
12. Hallitus turvaa Suomen ampumaratojen toiminnan ja edistää uusien ampumaratojen perustamista ottaen huomioon alueellisen tarpeen ja arvioiden mahdolliset lainsäädäntötarpeet huomioiden keskeisten maanpuolustus-, reserviläis-, ampumaurheilu-, ja metsästysjärjestöjen sekä viranomaisten tarpeet.
  - Ampumaratojen toiminnan turvaamisen ja uusien ratojen perustamisen edistämiseksi on suunniteltu perustettavan poikkihallinnollinen työryhmä. Puolustusministeriö osallistuu työryhmän työhön tavoitteenaan turvata oman hallinnonalsansa toiminta ja sen kehittäminen sekä maanpuolustusta tukevan ase- ja ampumakoulutuksen tarpeiden huomioiminen.
13. Parannetaan hankkeiden etenemistä Itä-Suomessa tuulivoimarakentamisen selvitysmies Arto Rädyn raportin suositusten mukaisesti ja aluevalvontaa vaarantamatta muun muassa tuulivoiman kompensaatioalueista annetun lain (490/2013) avulla, kansalaisten oikeusturvasta huolehtien.
  - Puolustusministeriö osallistuu työryhmään, jonka tehtävänä on selvittää keinoja aluevalvonnan ja tuulivoimarakentamisen yhteensovittamiseksi. Puolustusministeriö asettaa työryhmään varapuheenjohtajan. Puolustusministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön kansliapäälliköt vastaavat työn ohjauksesta. Tavoitteena on varmistaa, että maanpuolustuksen tarpeet huomioidaan riittävästi.
14. Hallitus varmistaa Puolustusvoimien henkilöstön riittävyyden ja jaksamisen muuttuneessa toimintaympäristössä. Tarvittavaa henkilöstöä lisätään suunnitelmallisesti.
  - Puolustusministeriö tekee tarvittavat uuden toimintaympäristön edellyttämät virkajärjestelyt, lisähenkilöstön toteutuvien kohdennusten perusteella.
  - Puolustusministeriö jatkaa toimenpiteitä, joilla varmistetaan Puolustusvoimien henkilöstön kilpailukykyiset ja kannustavat palvelussuhteen ehdot ja henkilöstösäännöt sekä kansallisissa että kansainvälisissä tehtävissä.
15. Hallituskauden alussa käynnistetään Puolustusvoimien keskeisten ampumatarvikkeiden tuotantokapasiteettia ja -järjestelyjä koskeva selvitys.
  - Puolustusministeriö toteuttaa selvityksen mukaisia toimenpiteitä.
16. Kokonais- ja kyberturvallisuuden johtamisrakenne uudistetaan hallituskauden aikana.
  - Puolustusministeriö ja sen yhteydessä toimiva Turvallisuuskomitean sihteeristö osallistuvat VNK:n johtamaan valtioneuvoston turvallisuusjohtamisen uudistukseen. Osallistumisen tavoitteena on varmistaa, että kokonaisturvallisuuden, kokonaismaanpuolustuksen ja Suomen sotilaallisen puolustamisen johtamisen erityispiirteet ja tarpeet tulevat huomioituiksi ja yhteensovitetuiksi kokonaisuutta kehitettäessä.
17. Hallitus laatii kyberpuolustusdoktriinin sekä selkeyttää ja tarkentaa Puolustusvoimien roolia kyberpuolustuksessa.
  - Puolustusministeriö laatii kyberpuolustusdoktriinin kyberturvallisuusstrategian ja valtioneuvoston puolustuselonteon rinnalla. Puolustusministeriö käynnistää lainsäädäntöhankkeen

kyberpuolustuksen toimintaedellytysten varmistamiseksi. Puolustusministeriö osallistuu muiden hallinnonalojen lainsäädäntö- ja kehityshankkeisiin.

18. Suomi osallistuu aktiivisesti Etyjin, EU:n, Naton ja YK:n sotilaalliseen ja siviilikriisinhallintaan. Samalla parannetaan Puolustusvoimien yhteisoperaatiokykyä sekä henkilöstön valmiutta toimia yhdessä muiden maiden viranomaisten kanssa.
  - Puolustusministeriön tavoitteena on yhteistyössä ulkoministeriön kanssa sovittaa sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistuminen tukemaan Suomen ulkopoliittisia tavoitteita, Puolustusvoimien suorituskykyjen yhteisoperaatiokykyä ja henkilöstön toimintakykyä. Puolustusministeriö ohjaa Puolustusvoimia osoittamaan tarpeelliset suorituskyvyt operaatioihin ja johtamaan toimintaa asetettujen tavoitteiden mukaisesti.
19. Veteraani- ja lottaperinnetyö järjestetään asiaa selvittäneen työryhmän raportin ehdotusten pohjalta.
  - Puolustusministeriön toimesta perinnetyön rahoitus on mahdollistanut toimijoiden siirtymäkauden vaatimat suunnittelu- ja toimeenpanotoimet.
  - Puolustusministeriön ohjauksella on toimijoiden jatkosuunnitelmissa korostettu perinnetyön vaikuttavuutta ja tavoitettavuutta yhteiskunnassa.
20. Hallitus tarkastelee EU- ja ETA-alueen ulkopuolisten tahojen kiinteistönhankintaa ja -hallintaa koskevan sääntelyn riittävyyttä.
  - Puolustusministeriö on käynnistänyt kolmivaiheisen työn kiinteistöomistuksen valvonnan lainsäädännön jatkokehittämiseksi. Vuonna 2024 saatetaan loppuun ensimmäinen vaihe, jossa tarkastellaan mahdollisuutta kieltää venäläisten kiinteistönhankinta, tarvittavin poikkeuksin. Lisäksi vuonna 2024 aloitetaan tarkastelu olemassa olevan lainsäädännön tiukentamismahdollisuuksista.

Puolustusministeriö päivittää strategisen suunnitelmansa puolustuselonteon valmistuttua. Strategisen suunnittelun prosessi antaa systemaattisesti laadittuja perusteita puolustuskyvyn kehittämiseksi pitkällä aikavälillä sekä pohjaa puolustuselonteon keskipitkän aikavälin suunnittelulle.

Suomi sovittaa kansallisen suunnittelun (strateginen suunnittelu, selontekoprosessit, toiminta- ja taloussuunnittelu) aikataulullisesti ja sisällöllisesti yhteen keskeisten kansainvälisten suunnitteluprosessien kanssa, erityisesti huomioiden Naton puolustussuunnitteluprosessi sekä EU:n suorituskykyjen kehittämissuunnitelma.

Talousarvion valmistelun ohella ministeriön hallinnonalan virastojen tavoitteita ja resursseja koskevana pääasiallisena ohjausjärjestelmänä on tulosohjaus. Puolustusministeriö ohjaa valmistelun, jossa toteutetaan Nato-jäsenyyden edellyttämät muutokset yhteiskunnallisiin vaikuttavuustavoitteisiin, niitä edistäviin toiminnallisiin tulostavoitteisiin sekä tulostavoitteisiin tuotoksille ja laadunhallinnalle ja toiminnalliselle tehokkuudelle. Tarvittavat muutokset toteutetaan myös arviointiin ja seurantaan.

Yhteistyömahdollisuuksien edistäminen ja hyödyntäminen Naton jäsenenä, EU:ssa sekä muussa monikansallisessa ja kahdenvälisessä puolustusyhteistyössä edellyttää Suomelta osaamista ja resursseja.

Suomi Naton jäsenenä

Suomen liittyttyä Natoon liittokunnasta muodostuu Suomelle keskeinen monenvälinen puolustusyhteistyön kehys, ja Suomi osallistuu aktiivisesti Naton päätehtävien toteutukseen. Suomen puolustus yhteensovitetaan osaksi Naton yhteistä puolustusta. Se edellyttää puolustushallinnossa uudistuksia, jotka liittyvät puolustuspolitiikkaan ja sotilaalliseen puolustusjärjestelmään, henkilöstöön, resursseihin, lainsäädäntöön, tietohallintoon ja tietoturvallisuuteen sekä tilahallintaan. Suomen puolustuksen integraatio osaksi Natoa jatkuu useiden vuosien ajan.

Suomi osallistuu Naton toimintaan, ml. puolustussuunnitteluprosessin toteutukseen, sotilaallisen valmiuden ylläpitoon, Naton ydinpelotteen suunnitteluun ja erikseen linjattavalla tavalla Naton rauhan ajan yhteisen

puolustuksen tehtäviin. Suomi osallistuu Naton operatiiviseen suunnitteluun ja joukkotarpeiden täyttämiseen. Suomi on liitetty osaksi Naton komento- ja johtamisjärjestelyjä. Suomi lähettää lisää henkilöstöä Naton rakenteisiin. Puolustushallinnon sisäinen tiedonkulkua, valmistelu, koordinaatio ja ohjaus Nato-asioissa valmistellaan jäsenyyden edellyttämälle tasolle erillisellä asiakirjalla. Lisäksi vahvistetaan Nato-jäsenyyden edellyttämää puolustushallinnon henkilöstön osaamista. Jäsenyyden edellyttämien muutosten toimeenpano – sekä turvallisuusympäristön merkittävä heikentyminen – aiheuttavat tulevina vuosina merkittäviä kustannus- ja lainsäädännöllisiä vaikutuksia.

Naton puolustussuunnittelu ohjaa liittokunnan sotilaallisten ja siviiliyhteiskunnan tukemiseen tarvittavien suorituskykyjen kehittämistä kaikissa jäsenmaissa. Päätehtävänä on varmistaa, että Natolla on kokonaisuudessaan olemassa laadullisesti ja määrällisesti tarvittavat joukot ja suorituskyvyt Naton tehtävien toteuttamiseen. Naton puolustussuunnitteluprosessi toteutuu neljä vuotta kestävässä peräkkäisissä suunnittelusykkeissä. Jäsenmaalle asetettava suorituskykytavoitepaketti sisältää tavoitteet, joiden toimeenpanon aikajänne kattaa seuraavat 7–15 vuotta. Tavoitekohtaisissa valmiusvaatimuksissa ja toimeenpanoaikatauluissa on eroavuuksia tavoitteiden välillä. Maakohdaiset suorituskykytavoitteet määritetään tasapuolisen taakanjaon ja kohtuullisen vaatimustason mukaisesti.

Hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti Suomi profiloituu Natossa arktisen ja Itämeren alueen turvaamisessa, kokonaisturvallisuudessa, kyber- ja informaatioturvallisuudessa, hybridiuhkien torjumisessa sekä muun muassa tekoäly- ja kvanttiteknologiassa. Hallitus huomioi avaruusulottuvuuden ja -teknologian merkityksen niin Naton kuin maanpuolustuksen näkökulmasta. Suomi edistää yhteisen tilannekuvan luomista, Naton politiikan vahvistamista ja kansallisen osaamisen ja liiketoimintamahdollisuuksien parantamista avaruuteen liittyvissä kysymyksissä.

Puolustushallinto vahvistaa osaamistaan ydinpelotteeseen sekä ydinaseisiin liittyvissä kysymyksissä.

Ulkopuolisen sotilaallisen avun tehokkaan vastaanottamisen ja antamisen edellytykset varmistetaan osana kansallisen päätöksenteon ja puolustuksen kehittämistä, huomioiden erityisesti liittolaisten joukkojen toimintaedellytysten varmistaminen.

Muu puolustusyhteistyö

Suomi osallistuu täysimääräisesti **EU:n yhteisen puolustuspolitiikan** kehittämiseen ja vahvistamiseen, mikä toteutetaan ennen kaikkea tukemalla EU:n strategisen kompassin toimeenpanoa. Suomi toimeenpanee pysyvän rakenteellisen yhteistyön (PRY) puitteissa tehdyt sitoumukset ja osallistuu aktiivisesti projekteihin. Suomi hyödyntää aktiivisesti Euroopan puolustusrahaston (EDF) mahdollisuuksia kansallisten suorituskykyjen sekä Suomen puolustuksen teollisen ja teknologisen pohjan kehittämisessä. Lisäksi Suomi tarkastelee uusiin yhteishankintoja koskeviin aloitteisiin osallistumista. Myös uudet EU:n puolustusaloitteet ja työkalut huomioidaan Puolustusvoimien suunnittelussa siten, että Suomi kykenee sekä vaikuttamaan ennakoivasti niiden kehittämiseen, että hyötymään niistä täysimääräisesti. Euroopan puolustusviraston projektiyhteistyön lisäksi Puolustusvoimat osallistuu poliittis–sotilaallisessa rajapinnassa tapahtuvaan yhteistyöhön siten, että Puolustusvoimien näkemykset ja tarpeet tulevat huomioiduksi ja Suomi kykenee toteuttamaan hallitusohjelman ennakkovaikuttamista ja EU-toimien koherenssia koskevat linjaukset. Tämä edellyttää osallistumista ja vaikuttamista EU:n priorisointityöhön, mm. suorituskykyjen kehittämissuunnitelman kautta, sekä EU:n tarjoamien työkalujen systemaattista hyödyntämistä.

Suomi osallistuu Euroopan teknologisen ja teollisen perustan kehittämiseen ja tukee puolustusalan kotimaisten yritysten rajat ylittävää markkinoillepääsyä ja verkottumista. Suomen kannalta on oleellista, että yhteistyön kautta tuetaan kansallisten suorituskykyjen kehittämistä ja vahvistetaan suomalaista osaamista muun muassa Puolustusvoimien kehittämisohjelmassa, puolustusselonteossa ja suomalaisen puolustuksen teknologisen ja teollisen perustan turvaamisesta annetussa valtioneuvoston periaatepäätöksessä määritellyillä prioriteettialueilla. Suomi vaikuttaa Euroopan puolustusrahaston (2021–2027) työohjelmien sisältöön siten, että suomalaisilla puolustusteollisuuden toimijoilla ja tutkimuskentällä on mahdollisimman hyvät edellytykset osallistua ohjelman toteutukseen, olla mukana hankkeissa ja saada EU-rahoitusta. Samalla vaikutetaan siihen, että puolustushallinnolle tärkeitä mutta puolustusrahastoon soveltumattomia tutkimusaiheita viedään

eteenpäin muilla rahoitusinstrumenteilla, kuten esimerkiksi Horisontti Eurooppa -ohjelmassa turvallisuustutkimuksen alla.

Puolustusministeriö ja Puolustusvoimat osallistuvat sotilaallisen liikkuvuuden parantamista koskevaan kansainväliseen yhteistyöhön, minkä lisäksi puolustusministeriö koordinoi ja edistää kansallista poikkihallinnollista yhteistyötä. Suomi osallistuu sotilaallista liikkuvuutta koskevaan PRY-projektiin ja komission uuden sotilaallisen liikkuvuuden ohjelman valmisteluun yhteistyössä liikenne- ja viestintäministeriön (LVM) kanssa. Suomi tukee Euroopan puolustusviraston (EDA) käynnissä olevia sotilaalliseen liikkuvuuteen liittyviä hankkeita. Sotilaallisen liikkuvuuden kansallista edistymistä arvioidaan vuosittain päivitettävässä kansallisessa suunnitelmassa sekä osana vuosittaisia EU:n ja Naton edistysraportteja.

Pohjoismaista puolustusyhteistyötä syvennetään niin kahdenvälisesti kuin Nordefcon puitteissa kokonaisvaltaisesti. Kolmenvälinen puolustusyhteistyö liitetään osaksi Nordefcoa. Naton jäsenenä Pohjoismaat ovat sitoutuneet toistensa puolustamiseen, ja yhteistyön tulee kattaa kaikki tilanteet, mukaan lukien yhteinen puolustus. Operatiivista yhteistyötä kehitetään. Nordefcon työtä ohjaavia asiakirjoja, rakenteita ja työtapoja uudistetaan. Sotilaallisen huoltovarmuuden puitteissa tehtävää yhteistyötä syvennetään mm. pyrkimällä tunnistamaan uusia mahdollisia yhteistyöalueita jo käynnissä olevan ampumatarvikeyhteistyön lisäksi.

Kahden- ja monenvälistä puolustusyhteistyöverkostoa ylläpidetään ja syvennetään. Nato-jäsenyyden vaikutukset kahdenväliselle yhteistyölle arvioidaan, ja sille asetetaan uusia tavoitteita. Naton jäsenten kanssa Suomi toimii jatkossa liittolaisena, mutta myös muita kumppanuuksia kehitetään tarpeen mukaan. Puolustuspoliittisia puiteasiakirjoja voidaan päivittää ja uusia laatia erityisesti liittolaisten kanssa.

Suomen ja Ruotsin puolustusyhteistyötä syvennetään. Ruotsi on Suomen läheisin kahdenvälinen kumppani ja jatkossa liittolainen. Mailla on jo useita puolustusmateriaalialan yhteistyöalueita ja yhteishankintoja, ja uusia mahdollisuuksia pyritään löytämään jatkuvasti. Nato-jäsenyyden vaikutukset yhteistyölle arvioidaan, ja sille asetetaan uusia tavoitteita. Lähtökohtana on, että yhteistyö kattaa operatiivisen suunnittelun sekä kyvyn toimeenpanna yhteisiä operaatioita kaikissa tilanteissa.

Suomen ja Norjan kahdenvälistä puolustusyhteistyötä syvennetään ja yhteistyöasiakirja päivitetään vastaamaan läheistä liittolaisuusuhdetta, tavoitteena vuoden 2024 aikana. Yhteistyön keskiössä ovat operatiivinen suunnittelu ja yhteistoimintakyky kaikissa tilanteissa sekä materiaali- ja teollisuusyhteistyö. Tarvetta päivittää yhteistyön puitejärjestelyasiakirja tarkastellaan.

Suomen ja Yhdysvaltojen puolustusyhteistyötä syvennetään. Yhdysvaltojen kanssa laadittu puolustusyhteistyösopimus luo yhteistoiminnalle puitteet ja oikeudellisen pohjan. Suomi on tehnyt viime vuosina Yhdysvalloista merkittäviä puolustusmateriaalihankintoja, ja materiaaliyhteistyö jatkuu tiiviinä.

Iso-Britannia on Suomelle läheinen kumppani. Puolustusyhteistyötä tiivistetään voimassa olevan puitejärjestelyn tavoitteiden mukaisesti, ja tavoitteiden saavuttamiseksi laaditaan erillinen toimeenpanosuunnitelma. Nato-jäsenyyden vaikutukset yhteistyölle arvioidaan, ja sille asetetaan uusia tavoitteita.

Saksa ja Ranska ja Viro ovat Suomelle tärkeitä kumppaneita, joiden kanssa jatketaan kahdenvälisen puolustusyhteistyön kehittämistä. Lähtökohtana on laajentaa yhteistyötä kattamaan liittolaisten välinen toiminta kaikissa tilanteissa. Puolustusmateriaalialan tiivistä vuoropuhelua jatketaan.

Monenväliset puolustusyhteistyön aloitteet (JEF, FNC, EI2) tukevat Suomen puolustuskyvyn kehittämistä ja toimivat Naton järjestelyjä täydentävinä alueellisina kokonaisuuksina. Toimintaan osallistumalla lujitetaan monenvälisen yhteistyön lisäksi kahdenvälisiä suhteita erityisesti kehysvaltioihin.

Ukrainan ollessa Venäjän hyökkäyksen kohteena Suomi jatkaa Ukrainan puolustuskyvyn vahvistamista puolustusmateriaali-, koulutus- ym. tuella. Tukea annetaan ensi sijassa kahdenvälisesti ja EU:n puitteissa, mutta myös muissa puolustusyhteistyökehyksissä. Tuki Ukrainalle vahvistaa koko Euroopan turvallisuutta.

Henkilöstövoimavarat

Puolustushallinnon henkilöstörakenteen ja -määrän on vastattava turvallisuusympäristön ja Nato-jäsenyyden vaatimuksia. Henkilöstön riittävyys ja jaksaminen muuttuneessa toimintaympäristössä varmistetaan. Henkilöstöä lisätään suunnitelmallisesti. Henkilöstöpolitiikalla ja työnantajatoiminnalla ylläpidetään puolustushallinnon houkuttelevuutta työnantajana ja huolehditaan hallinnonalan erityispiirteiden huomioimisesta palvelussuhteen ehtoissa. Turvallisuusympäristö edellyttää riittävän valmiuden ylläpitämistä sekä valmiutta reagoida häiriötilanteisiin. Asevelvollisten kouluttamiseen kohdennetaan tulostavoitteiden edellyttämät henkilöstöresurssit.

Naton yhteisen puolustuksen velvoitteet edellyttävät henkilöstön aseman määrittämistä sekä palvelussuhteen ehtojen tarkastelua. Henkilöstön asemaa kehitetään. Suorituskykyvaatimukset ja niiden kehittäminen edellyttävät riittävää, osaavaa henkilöstöä.

Sotilaseläkejärjestelmän muutoksen ja opistoupseerien poistuman vaikutusten arviointia sekä henkilöstöjärjestelmän kehittämistä jatketaan.

Sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä palvelevien ja palvelleiden henkilöiden tukea kehitetään hallitusohjelman mukaisesti poikkihallinnollisessa yhteistoiminnassa sosiaali- ja terveysministeriön ja muiden asianomaisten viranomaistahojen kanssa vastaamaan muiden Pohjoismaiden järjestelyjä.

Tapaturman ja palvelussairauden korvaamisesta kriisinhallintatehtävissä annetun lain soveltamista seurataan ja pyritään edistämään lainsäädännön kehittämistä vastaamaan paremmin havaittuja tarpeita. Sosiaali- ja terveysministeriötä tuetaan lainsäädäntötoimissa, jolla mahdollistetaan hoidon saanti myös traumaperäisissä stressihäiriöissä.

Asevelvollisten sosiaalis-taloudellisten etuuksien kehittämistä jatketaan puolustusministeriön johdolla. Vähimmäisvaatimuksena on päivärahojen tason sitominen elinkustannusindeksiin kehitykseen. Myös muita kehittämistoimia tarkastellaan. Pääesikunta tukee puolustusministeriötä edellä mainittujen asioiden valmistelussa.

Asevelvollisuus

Parlamentaarisen asevelvollisuuskomitean tavoitilojen toteuttamiseksi puolustusministeriö asetti työryhmän kutsuntajärjestelmän kehittämisen jatkoselvittämiseksi ja toimeenpanon suunnittelemiseksi. Kehittämisessä huomioidaan komitean työskentelyä ohjanneet reunaehdot; sen tulee tuottaa sotilaalliselle maanpuolustukselle operatiivista lisäarvoa, tukea maanpuolustustahdon ylläpitämistä ja vahvistamista sekä kansalaisten yhdenvertaisuuden vahvistamista. Puolustushallinto osallistuu kutsuntauudistuksen toimeenpanoon yhdessä muiden viranomaisten kanssa.

Puolustusministeriö asettaa myös asevelvollisuuden uudistamistarpeita kokonaisvaltaisesti selvittävän poikkihallinnollisen työryhmän, johon osallistuvat puolustushallinnon lisäksi muut asevelvollisuuden toteuttamisen kannalta relevantit hallinnonalat. Työryhmä selvittää muun muassa varusmiesten ja reserviläisten joustavampaa käyttöä esimerkiksi virka-avussa ja Naton tehtävissä, reserviläisten ikärajojen tarkoituksenmukaista muuttamista sekä arvioi terveyssyistä vapautettavien henkilöiden mahdollisuuksia osallistua asepalvelukseen ja maanpuolustuskoulutukseen. Selvityksessä huomioidaan erityisesti parlamentaarisen asevelvollisuuskomitean suositukset sekä hallitusohjelma. Selvityksen perusteella valmistaudutaan tarvittaviin toiminnallisiin sekä lainsäädännöllisiin uudistuksiin.

Suunnittelukaudella selvitetään hallitusohjelman mukaisesti diabeetikoiden ja muiden terveyssyistä vapautettavien henkilöiden mahdollisuuksia osallistua maanpuolustuskoulutukseen.

Vapaaehtoisen maanpuolustuksen osalta suunnittelukaudella tullaan kehittämään Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen (MPK) ja puolustusministeriön hallinnonalan keskinäistä yhteistoimintaa strategiselle tasolle siten, että MPK:n koulutus- ja kurssitoiminnan vaikuttavuus Puolustusvoimien reservin normaali- ja poikkeusolojen koulutuksessa vahvistuu, painopisteenä on paikallispuolustus.

Puolustusministeriö toimii valtionapuviranomaisena ja jakaa valtionavustusta maanpuolustus- ja veteraanijärjestöjen toimintaan vuosittain. Valtionavustus on tarkoitettu MPK:lle sille laissa vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta (556/2007) säädettyjen julkisten hallintotehtävien hoitamisesta aiheutuviin toimintamenoihin ja varautumistoiminnan kuluihin, kaatuneiden muiston vaalimistyöstä aiheutuviin menoihin, sotilaallisen kriisinhallinnan veteraanien kuntoutukseen ja tukitoimiin sekä veteraaniperinteen vaalimisen tukemiseen.

Valtionavustuksia myönnettäessä käyttötarkoituksen mukaisen toiminnan rahoittamiseksi sekä valtionavustuksen käytön valvomiseksi puolustusministeriö noudattaa valtionavustuslakia (688/2001).

Vapaaehtoisella maanpuolustuskoulutuksella ja vapaaehtoistoimijoilla on suuri merkitys yhteiskunnalle kokonaisturvallisuuden näkökulmasta. Puolustusministeriö ohjaa ja Puolustusvoimat tukee erityisesti MPK:ta sotilaallisia valmiuksia palvelevan koulutuksen järjestämisessä. Hallitusohjelman mukaisesti vapaaehtoisen maanpuolustuksen toimintaedellytyksiä parannetaan ja selvitetään siihen liittyen vapaaehtoisten alueellisten ja paikallisten joukkojen sekä muiden kokonaisturvallisuuden toimijoiden roolia ja asemaa. Puolustuselonteossa käsitellään myös MPK:n kehittyvä asema, tehtävät, tavoitteet ja resurssit.

Veteraanijärjestöjen ja muiden veteraanityöhön osallistuvien vapaan yhdistystoiminnan työ on muuttumassa edunvalvonta- ja perinnetyöstä perinnetyöksi. Veteraaniperinneasioiden yhteistyövalmistelu on käynnistynyt puolustusministeriön ja muiden vastuuministeriöiden välillä sekä muiden asianosaisten kanssa. Vuosi 2024 on määritelty siirtymäkaudeksi, jonka aikana puolustusministeriön ohjausmalli viimeistellään tarkemmin työryhmän ehdotusten pohjalta. Puolustusministeriön tarkoituksena on myöntää valtionavustusta veteraaniperinteen vaalimiseen vuodesta 2024 alkaen.

Puolustusministeriö asettaa työryhmän, jonka tehtävänä on laatia selvitys ja määrittää vapaaehtoisen maanpuolustuksen tavoitela tulevaisuudelle. Työryhmään kuuluvat puolustusministeriö, Puolustusvoimat, rajavartiolaitos sekä keskeisimmät vapaaehtoiseen maanpuolustukseen liittyvät järjestöt. Tavoitteena on saada selvitys valmiiksi vuoden 2024 alkusyksyyn mennessä, jotta tulokset voidaan ottaa huomioon valmisteilla olevassa valtioneuvoston puolustuselonteossa. Selvityksessä huomioidaan muun muassa MPK:n rooli paikallisjoukkojen kouluttajana, paikallisjoukkojen koulutus- ja muodostamismalli, kokonaisturvallisuuden koulutusvastuu ja Naton vaikutukset vapaaehtoiseen maanpuolustukseen sekä vapaaehtoiseen maanpuolustukseen liittyvät lainsäädännön kehittämistarpeet. Selvityksen perusteella valmistaudutaan tarvittaviin toiminnallisiin sekä lainsäädännöllisiin uudistuksiin vuodesta 2025 alkaen.

Lisäksi ministeriö seuraa ja ohjaa MPK:n toimintaa tavoitteena tukea hallinnonalalle asetettujen yhteiskunnallisten vaikuttavuustavoitteiden - erityisesti ennaltaehkäisevä sotilaallinen puolustuskyky ja turvallinen yhteiskunta - saavuttamista. MPK:n julkisten hallintotehtävien edellyttämää toimintaa ja taloudenpitoa vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta valvotaan vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain ja valtionavustuslaissa säädetyllä tavalla sekä valtionavustuspäätöksen mukaisesti.

Materiaalipolitiikka ja hankeohjaus

Materiaalipolitiikan keskeisenä tavoitteena on sotilaallisen huoltovarmuuden turvaaminen materiaalipolitiikan strategian mukaisesti. Suomella tulee olla kyky operoida puolustuksen kriittisiä järjestelmiä kaikissa turvallisuustilanteissa, ja tämän varmistamiseksi tarvitaan niin teknologista osaamista kuin materiaalista valmiutta. Puolustusvoimien kansalliset kumppanit sekä kansainväliset yhteistyöjärjestelyt ovat välttämätön osa sotilaallisen huoltovarmuuden kokonaisuutta. Elinkelpoinen ja kansainvälisesti kilpailukykyinen kotimainen puolustusteollisuus, sen kansainvälinen verkottuminen sekä vientitoiminta mahdollistavat sotilaallisen huoltovarmuuden ylläpitämisen ja edistävät maanpuolustuksen toimintakykyä.

Uudistetut materiaalipolitiikan ohjausasiakirjat (puolustusministeriön materiaalipoliittinen strategia ja puolustushallinnon kumppanuusstrategia) toimeenpannaan kaudella 2024–2027. Suomen puolustuksen teollisen ja teknologisen perustan turvaamisesta annetun valtioneuvoston periaatepäätöksen (PLM 2016) toimeenpanoa jatketaan hyödyntämällä käytössä olevia kansallisia ja kansainvälisiä instrumentteja. Samalla tarkastellaan periaatepäätöksen uudistamistarvetta huomioiden mm. Ukrainassa käytävän sodan aiheuttama Euroopan turvallisuustilanteen kokonaisvaltainen muutos, EU:n päätökset ja hankkeet, Suomen Nato-liittoutuminen sekä teknologinen kehitys. Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista uusitaan alkuvuonna 2024 ja päätöksen täytäntöönpano ajoittuu aikajaksolle 2024–2027.

Suomen puolustuksen teknologisen ja teollisen perustan turvaamisesta annetun valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti huoltovarmuuskriittisiä alueita tukevan kotimaisen teollisuuden tuotanto-, ylläpito- ja kehittämiskyky otetaan huomioon materiaalihankkeita ja hankintoja suunniteltaessa ja toteutettaessa. Puolustusvoimat turvaa hankintoihin liittyvän sotilaallisen huoltovarmuuden huomioiden valtion keskeiset turvallisuusedut (SEUT 346 art.) ja tukee kansainvälistä yhteistyötä huoltovarmuuden kehittämiseksi.

Nato-jäsenyyden myötä puolustushallinto sopeuttaa tarvittaessa materiaali-toimintoihin liittyviä rakenteitaan vastaamaan Naton prosesseja mahdollisimman joustavan ja yhteensopivan toiminnan takaamiseksi. Naton standardien ratifiointiprosessi käynnistyy täyspainoisesti puolustushallinnossa puolustusministeriön johdolla.

Strategiset suorituskykyhankkeet (F-35-hanke ja Laivue 2020 -hanke)

Strategisten suorituskykyhankkeiden toimeenpanoa jatketaan suunnitellusti ja aikataulussa. Strategisten hankkeiden hankintasopimusten toimeenpanon tulee olla aktiivista, ja hankkeissa tulee kiinnittää erityistä huomiota laaja-alaiseen, ennakoivaan, oikea-aikaiseen ja oikeasuhtaiseen riskienhallintaan.

Puolustusministeriö tukee Puolustusvoimia hankkeiden ennakoivassa ja aktiivisessa toimeenpanossa. Hankkeiden toimeenpanoa seurataan ja ohjataan säännöllisesti strategisten hankkeiden ohjausryhmässä. Lisäksi puolustusministeriö osaltaan tukee Laivue 2020 -hankkeen hankehallinnan vahvistamista ja operatiivisen ohjausryhmän toimintaa. Puolustusministeriö tukee ja ohjaa hankkeita myös ministeriöiden välisin keskusteluihin ja ohjausmekanismeihin, ml. strategisten suorituskykyjen työryhmä.

Strategisten hankkeiden toimeenpano ja suorituskykyjen rakentaminen toteutetaan siten, että käytöstä ja ylläpidosta aiheutuvat kustannukset mukaan lukien infrarakentaminen kyetään kattamaan puolustusbudjetin määräraha-kehiksestä.

Hankkeiden toimeenpanoa tuetaan lisäksi ulkoisella laadunvarmistuksella.

Kumppanuudet

Kumppanuudet ovat Puolustusvoimien ja yksityisen sektorin palveluntuottajan välistä, sopimukseen perustuvaa pitkäjänteistä yhteistyötä, joka on kiinteä osa Puolustusvoimien toimintamallia niin normaali- kuin poikkeusoloissa. Puolustuskiinteistö-liikelaitokseen sovelletaan yksityisen sektorin kumppanuutta vastaavaa toimintamallia. Tavoitteena on, että kumppanuuksien palvelut ja valmiudet varmistetaan kaikissa oloissa kustannustehokkaimmalla tavalla. Kehittämisen tavoitetilassa eriasteisten kumppanuuksien rooli ja tehtävät osana Puolustusvoimien normaaliolojen ja poikkeusolojen toimintamallia ovat selkeät ja vakiintuneet; kumppanit ovat sitoutuneet poikkeusolojen toimintaan ja niiden valmius, varautuminen, koulutus ja harjoittelu ovat kiinteä osa käytännön toimintaa. Tavoitetilassa kumppanuuksien hallinnan ja ohjauksen menettelyt eri tasoilla ovat tehokkaita, minkä edellytyksenä on riittävä tietoperusta kumppanuuksien vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden arvioimiseksi.

Tietohallinto

Puolustushallinnon tietohallinnon keskeisenä tavoitteena on digitalisaation, digitaalisen turvallisuuden ja datan käsittelykyvykkyyden edistäminen. Tietohallinnossa jatketaan tiedon- ja tietoturvallisuuden hallinnan,

tietohallinnon toimintaedellytysten ja ohjausmallin sekä ICT-hankkeiden ohjauksen ja seurannan kehittämistä. Tietohallinto varmistaa toiminnallaan, että puolustushallinnossa työskentelevillä henkilöillä on kaikissa turvallisuustilanteissa käytössään tehtävien edellyttämät tieto- ja viestintätekniset palvelut ja, että henkilöstö osaa käyttää niitä oikein ja tehokkaasti.

Suunnittelukauden painopisteinä ovat hallitusohjelman toimeenpano, tietokonseptin perusteella määritettyjen toimenpiteiden toteuttaminen, hallinnonalan tietohallinnon ohjauksen ja koordinaation sekä virastokohtaisen toimialahallinnan vakiinnuttaminen.

Suomen Nato-integraatiota jatketaan kehittämällä kansainvälisen tiedon hallintaa, toteuttamalla valmistelu- ja päätöksentekoprosessien edellyttämät tieto- ja viestintätekniset palvelut sekä kehittämällä kansainvälisen toiminnan edellyttämiä toimitiloja. Puolustushallinto selvittää Naton tiedonhallintaa ja tietohallintoa koskevien standardien merkityksen ja soveltuvuuden toiminnalleen ja ottaa ne käyttöön tarkoituksenmukaisilta osiltaan.

NIS2-direktiivin kansallisen toimeenpanon edellyttämät toimenpiteet toteutetaan julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) muutosten mukaisesti. Puolustusministeriö laatii tiedonhallintayksikkönä kyberturvallisuuden riskienhallinnan toimintamallin. Puolustushallinto valmistautuu mahdollisiin CER-direktiivin aiheuttamiin muutoksiin.

Puolustushallinto osallistuu korkean turvaluokan käsittely-ympäristöjen ja tiedonhallinnan toimintamallien kehittämiseen.

Puolustushallinto osallistuu Digitoimiston työhön sekä hallinnonalojen yhteisiin digitalisointihankkeisiin.

Puolustushallinto kehittää tiedon hyödyntämisen kyvykkyyttä ja tiedolla johtamista, joita tuetaan mm. tekoälysovelluksin. Sovellusten avulla parannetaan päätöksenteon perusteita, koska tietoa saadaan nopeammin käyttöön ja tieto on tarkempaa.

Puolustushallinto kehittää tietopääoman laatua ja käytettävyyttä. Tiedon hyödyntämistä ja tietokulttuurin muutosta edistetään suunnittelukaudella puolustushallinnon tietokonseptin mukaisilla, organisaatiokohtaisilla tai hallinnonalan yhteisillä kokeiluilla ja hankkeilla. Tietokonseptin toimeenpanoa arvioidaan säännöllisesti ja yhteisesti koko hallinnonalalla.

Puolustushallinto jatkaa tiedonhallintamallin, asiakirjajulkisuuskuvauksen ja tiedonhallintakartan kehittämistä siten, että ne tukevat tiedon hyödyntämistä ja tiedonhallinnan vastuiden kuvausta. Kumppanuuksien tiedonhallinta sisällytetään tiedonhallintayksiköiden tiedonhallintamalleihin. Lainsäädäntöhankkeissa arvioidaan tiedonhallinnan muutosvaikutukset.

Puolustushallinto selvittää EU:n dataan, digitalisaatioon ja tekoälyyn liittyvien aloitteiden ja säätelyn vaikutukset hallinnonalalla. Selvityksen perusteella määritetään toiminnalliset painopistealueet.

Kyberpuolustus

Hallitusohjelman ja poikkihallinnollisen selvitystyön perusteella käynnistettyjä kehittämistoimenpiteitä jatketaan. Puolustusministeriön johdolla laaditaan kyberpuolustusdoktriini liikenne- ja viestintäministeriön johdolla laadittavan kyberturvallisuusstrategian ja puolustusministeriön johdolla laadittavan valtioneuvoston puolustusselonteon rinnalla.

Puolustusministeriön johdolla selkiytetään ja tarkennetaan Puolustusvoimien roolia kyberpuolustuksessa. Puolustushallinto osallistuu kyberturvallisuusstrategian laatimiseen ja muihin hallitusohjelmassa esitettyihin kyberturvallisuuden kehittämistoimenpiteisiin.

Puolustusvoimien edellytyksiä tietojärjestelmien itsenäiseen arviointiin kehitetään laaditun selvityksen perusteella yhdessä muiden viranomaisten kanssa.

Puolustushallinto tiivistää yhteistyötä valittujen kansainvälisten toimijoiden kanssa monenvälisesti, alueellisesti ja kahdenvälisesti. Kansallista kannanmuodostus- ja päätöksentekomallia kehitetään yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa erityisesti Nato-jäsenyyden osalta, mutta myös muussa kahden ja monenkeskisessä yhteistoiminnassa. Kansallisten kybersuorituskykyjen integrointia osaksi Naton kyberpuolustusta jatketaan.

Yhdyskunta-, kiinteistö- ja ympäristöpolitiikka

Puolustusvoimien käytössä olevat toimitilat ja alueet ovat keskeinen osa puolustusjärjestelmää. Ne tarjoavat suorituskyvyllä suojan ja mahdollistavat sotilaallisen koulutuksen ja harjoittelun. Puolustushallinnon tilahallinnan keskeisiä tavoitteita suunnittelukaudella ovat Puolustusvoimien suorituskykyjen kehittämisen tukeminen mukaan lukien sotilaallisen liittoutumisen vaikutukset, varautumisen ja valmiuden kehittäminen, energiansäästön ja energiasäiliöiden edistäminen, valtion toimitilastrategian toimeenpanon tukeminen, toimitilasäästöjen tuottaminen, tilojen turvallisuuden ja terveellisyysvarmistaminen käyttäjille sekä hiilineutraalisuuden edistäminen.

Puolustusvoimat jatkaa alueidensa kehittämistä hankkimalla ensisijaisesti vapaaehtoisin järjestelyin tarvittavia lisäalueita. Puolustushallinto esittää valtiovarainministeriölle tarvittaessa valtion etuosto-oikeuden käyttöä sovitun prosessin mukaisesti, jos se on tarpeen maanpuolustuksen tai alueellisen koskemattomuuden valvonnan ja turvaamisen takia. Puolustushallinto myös harkitsee viimeisenä keinona aluehankinnoissa kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi annetun lain (468/2019) soveltamista.

Puolustusministeriö ohjaa Puolustuskiinteistöt liikelaitosta tämän tuottaessa kiinteistöpalveluja Puolustusvoimille ja sen strategisille kumppaneille asettamalla vuosittain Puolustuskiinteistöille palvelutavoitteet, nimeämällä enemmistön hallituksen jäsenistä sekä jatkuvan yhteistoiminnan ja seurannan kautta. Puolustusministeriön ja valtiovarainministeriön omistajaohjauksen yhteistoimintasopimuksessa on sovittu toimintamalleista, vastuista ja valtuuksista häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Turvallisuusympäristön muuttumisen myötä Puolustuskiinteistöillä tulee olla kyky ja mahdollisuus nopeaan reagointiin erilaisissa uhkatilanteissa normaali- ja poikkeusoloissa. Puolustuskiinteistöjen tuottamien toimitilapalveluiden kustannustehokkuuden, niiden läpinäkyvyyden asiakkaalle ja palveluiden laadun oikean tason kehittämistä jatketaan.

Puolustusvoimien suorituskykyjen kehittäminen edellyttää merkittäviä kiinteistöinvestointeja koko seuraavan vuosikymmenen ajan, mukaan lukien Laivue 2020- ja F-35-suorituskyvyn käyttöönoton edellyttämät infrastruktuurirakentaminen sekä kahdenvälisiin sopimuksiin ja Nato-rakenteisiin integroituminen. Korjausinvestointien rahoitus tulee olemaan haasteellista ottaen huomioon tarpeet investoida edelleen myös toimitilojen kehittämiseen. Erityisinä haasteina ovat myös inflaation ja korkotason kasvu sekä rakentamisen ja energian hintojen vaihtelut. Toimitilakustannusten nousua pyritään edelleen hillitsemään tarpeettomista tiloista luopumalla, strategisella investointisuunnittelulla sekä kehittämällä kiinteistöjen energiatehokkuutta ja ylläpitoa.

Puolustushallinto tarkistaa ja päivittää tilahallinnan keskeiset toimintamallit siten, että ne mahdollistavat kahdenvälisiin ja Nato-jäsenyyden tarpeisiin vastaamisen ja näiden tuomien mahdollisuuksien hyödyntämisen. Myös Puolustuskiinteistöjä koskevat sopimukset ja säädökset tarkistetaan siten, että ne mahdollistavat palveluiden tuottamisen uudessa toimintaympäristössä. Puolustushallinto kehittää toimintamallia Naton turvallisuusinvestointiohjelman (NSIP) hyödyntämiseksi liittouman edellyttämiin infrastruktuuri-investointeihin.

Yhteiskunnan digitalisaatio, teknisten järjestelmien riippuvaisuus rajat ylittävistä tietoverkoista sekä järjestelmien keskinäiset riippuvuussuhteet ja haavoittuvuudet altistavat yhteiskunnan elintärkeät toiminnot, verkostot ja infrastruktuurit kybervaikuttamiselle. Puolustushallinto osallistuu erityisesti maanpuolustuksen kannalta kriittisen infrastruktuurin ja paikkatiedon suojaamiseen mm. vaikuttamalla asiaan liittyvissä asiantuntijaverkostoissa sekä osallistumalla lainsäädäntötyöhön.

Puolustushallinnon ympäristöpolitiikan lähtökohtana on vastuullisuus, riskienhallinta, haittojen ennaltaehkäisy ja minimointi. Ilmastonmuutoksen hillintä sekä ilmastonmuutokseen varautuminen ja sopeutuminen toteutetaan puolustuskyvyn sallimissa rajoissa ja sitä tukien. Energiapolitiikan keskiössä on energiamurrokseen ja yhteiskunnan hiilineutraaliuteen valmistautuminen sekä puolustuskykyä tukevan kriittisen energiainfrastruktuurin suojaaminen ja resilienssin kehittäminen. Puolustushallinto tukee kansallisen luonnon monimuotoisuusstrategian toimeenpanoa.

Puolustusministeriö vastaa EU/ETA-alueen ulkopuolisen kiinteistöomistuksen valvonnan, valtion etuosto-oikeuden käytön sekä maanpuolustuksen toimintaedellytysten turvaamiseen tähtäävien lunastusten viranomaistehtävistä. Puolustusvoimat tukee edellä mainittujen viranomaistehtävien toteuttamista ja varaa siihen tarvittavat resurssit. EU/ETA-alueen ulkopuolisen kiinteistöomistuksen valvontaa kehitetään hallitusohjelman linjausten mukaisesti laajassa viranomaisyhteistyössä. Puolustusministeriö kehittää lisäksi sähköisen asioinnin järjestelmää osana EU- ja ETA-alueen ulkopuolisten kiinteistönhankintojen lupaprosessia.

Puolustushallinto jatkaa tuulivoimarakentamisen ja maanpuolustuksen tarpeiden yhteensovittamista kestävän energijärjestelmän aikaansaamiseksi sekä tuulivoimarakentamishankkeiden osapuolten ja Puolustusvoimien välisen dialogin edistämistä. Lisäksi käynnistetään valmistelutyö Puolustusvoimien tuulivoimahankkeita koskevan lausuntonenettelyn velvoittavuuden sisällyttämiseksi lainsäädäntöön. Hallitusohjelman mukaisesti on asetettu korkean tason yhteistyöryhmä toimikaudelle 1.2.–30.6.2024 etsimään ratkaisuja tuulivoimarakentamisen lisäämiseksi erityisesti Itä-Suomessa.

Asevalvonta

Puolustusministeriö osallistuu aktiivisesti asevalvontasopimusten ja -järjestelyjen sekä luottamusta lisäävien toimien toimeenpanoon ja kehittämiseen sekä kansainvälisen kehityksen vaikutusten arviointiin. Puolustusministeriö osallistuu Nato-jäsenenä tavanomaisia aseita, kemiallisia, biologisia, säteileviä sekä ydinaseuhkia koskevaan suunnitteluun ja kannanmuodostukseen. Suunnittelukaudella puolustushallinto tukee ulkoministeriötä Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (Etyj) Suomen vuoden 2025 puheenjohtajakauden valmistelussa ja sisältöjen tuottamisessa.

Vientivalvonta

Puolustustarvikkeiden vientivalvonnassa tulee huomioida teknologian kehitys sekä muuttuva toimintaympäristö kuten eurooppalaisen teollisuuden tutkimus- ja kehitysyhteistyö. Tästä näkökulmasta vuosina 2024–2025 tullaan tarkastelemaan puolustustarvikkeiden vientivalvontaa koskevan lainsäädännön uudistamistarpeet.

Puolustustarvikkeiden vientivalvonnalla on merkittäviä vaikutuksia elinkeinovapauteen, joten erityistä huomiota kiinnitetään valvonnalaisten tuotteiden määrittelyyn, jossa Puolustusvoimien asiantuntijatuki on varmistettava, sekä lupa-asioiden johdonmukaiseen ja viivytyksettömään käsittelyyn. Lisäksi edistetään lupakäytäntöjen harmonisointia ja läpinäkyvyyttä Euroopan unionin jäsenvaltioiden kesken.

Vientivalvonnan yhteistyö muiden strategisten tuotteiden vientivalvontaviranomaisten (ulkoministeriö ja Poliisihallitus) kanssa sekä muiden keskeisten valvontaviranomaisten, kuten Tulli ja suojelupoliisi, on tärkeää valvonnan johdonmukaisuuden varmistamiseksi. Eurooppalaisella yhteistyöllä, etenkin Pohjoismaiden kesken, edistetään yhteisiä siirtolupakäytäntöjä eurooppalaisten yhteishankkeiden toteuttamiseksi.

Teknologinen kehitys edellyttää kansallisen turvallisuuden vaatimusten huomioimisen vientivalvontaprosessissa kriittisten teknologioiden ja järjestelmien osalta. Tämä edellyttää puolustusministeriön ja Pääesikunnan välisen prosessin kehittämistä.

Tiedolla johtaminen

Tiedolla johtamista puolustusministeriössä vahvistetaan. Tiedolla johtamisen tiekartan toteuttamista jatketaan.

Puolustusministeriön tietopääoman vahvistamiseksi toimintaympäristötietoisuuden, suunnitteluprosesseja sekä puolustuspolitiikan valmistelua tukevaa tutkimus-, ennakointi- ja analyysitoimintoa kehitetään puolustushallinnon tietokonseptissa tunnistetun kehityspolun suuntaan. Puolustusministeriön tutkimus-, ennakointi- ja analyysitoiminnon painopisteitä ovat toimintaympäristön muutos sekä strategista suunnittelua ja puolustuspolitiikan valmistelua tukevat teemat. Hallitusohjelman mukaisesti suunnittelukaudella painotetaan toimia, joilla ylläpidetään ja kehitetään Suomen Venäjä-tuntemusta ja kykyä analysoida Venäjän kehitystä.

Puolustusministeriön ennakointikyvykkyyden kehittämistä jatketaan. Synergiaetujen saavuttamiseksi ja ennakointitoiminnon hyödynnettävyyden vahvistamiseksi toiminto kytketään soveltuvin osin puolustushallinnon, valtioneuvoston sekä Nato ACT-ennakointitoimintoihin.

Osana Maanpuolustuskorkeakoulun ohjausta kehitetään professuurien ja sotilasprofessuurien vaatimusten määrittelyä sekä täyttöprosessia.

Kehitetään (yt. Puolustusvoimat) toimintamuotoja, joilla voidaan vahvistaa MATINEn asiantuntemuksen saavutettavuutta puolustushallinnon tietopääoman vahvistamiseksi. MATINEn toiminnalla kasvatetaan erityisesti valmiuksia ohjata hallinnonalan teknologia- ja TKI-politiikkaa.

Teknologia- ja TKI-politiikka

Teknologialla ja teknologian kehittämisellä on suora kytkentä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan. Teknologian kehitys ei ole valtioiden käsissä. Tämä edellyttää uusia mekanismeja potentiaalisten teknologiakehittäjien tunnistamisessa ja puolustussektorin vahvempaa kytkemistä kaupallisiin innovaatioekosysteemeihin. Teknologiaennakoinnin sekä johdonmukaisen hallinnonalan ja kansallisen tutkimus-, kehitys- ja innovaatio- (TKI) -politiikan ja -resursoinnin merkitys on kasvanut.

Puolustushallinnolta edellytetään mm. tilanneymmärryksen vahvistamista teknologiakehityksestä ja sen vaikutuksista hallinnonalan toimintaan, hallinnonalan tavoitteiden ja painopistealueiden määrittämistä ja priorisointia, hallinnonalan sisäisten toimintamallien ja yhteistyön vahvistamista ja vakiinnuttamista, nopeutta, joustavuutta, vuorovaikutuskykyä, riittäviä resursseja tarttua mahdollisuuksiin sekä kykyä rakentaa ja hyödyntää verkostoja sekä vaikuttaa kansallisiin ja kansainvälisiin TKI-instrumentteihin puolustushallinnon intressien mukaisesti.

Ministeriö aloittaa hallinnonalan TKI-toiminnan tilannekuvan kokoamisen yhdessä Pääesikunnan kanssa. Työssä arvioidaan hallinnonalan TKI-toimintojen nykytilaa, tavoitetilaa ja kehittämisen suuntaamista. Työssä tarkastellaan mm. TKI-toimintojen yhteistyömuotoja, rahoitusta ja rahoitusinstrumentteja sekä hallinnonalan sisäisiä toimintamalleja ja johtamista.

Puolustushallinnon osallistumisella DIANA-innovaatioinstrumenttiin (Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic) ja Suomen osallistumisella Naton innovaatorahastoon tavoitellaan puolustuspoliittisten syiden lisäksi eurooppalaisen ja kansallisen teknologiaosaamisen huoltovarmuutta ja puolustusteollisen pohjan vahvistamista. Suomelle on tärkeää kiinteästi yhdessä liittolais- ja kumppanimaidensa kanssa, omaa kansallista osaamistaan laajasti hyödyntäen, olla mukana puolustukseen liittyvässä innovaatiotoiminnassa sekä käyttää täysimääräisesti hyväkseen kansainvälisen yhteistyön tarjoamat mahdollisuudet. Puolustusministeriö toimii kansallisena vastuuviranomaisena Suomen DIANA-osallistumisessa ja edustaa Suomea aloitteen johtokunnassa.

Avaruus

Puolustusministeriö ohjaa ja valvoo hallinnonalansa avaruuteen liittyvää toimintaa. Avaruuden merkitys toimintaympäristönä on kasvanut ja poikkihallinnollinen yhteistyö on yhä tärkeämpää. Puolustusministeriö osallistuu kansallisen avaruusvalvontakyvyn kehittämiseen osallistumalla EU:n SST-yhteenliittymään (Space Surveillance and Tracking) ja kansallisen avaruustilannekeskuksen toiminnan käynnistämiseen. Kansainvälistä sopimus pohjaa on kehitetty ja kansainvälisen yhteistyön laajentamista jatketaan. EU:n

avaruuden turvallisuus- ja puolustusstrategian toimeenpanoa tuetaan kansallisesti ja EU:n nykyisiä sekä suunnitteilla olevia yhteisiä avaruussuorituskykyjä (mm. Galileo, Kopernikus, Iris) valmistaudutaan hyödyntämään täysimääräisesti. Puolustusministeriö osallistuu Naton avaruuteen liittyvien toimintojen suunnitteluun ja suorituskykyjen kehittämiseen. Tavoitteiden saavuttamiseksi puolustusministeriö tulee suunnittelukaudella kehittämään puolustushallinnon avaruuspolitiikan ohjausta ja siihen liittyvää toimintaympäristön seurantaa.

Paikka- ja olosuhdetietoalan yhteistyö

Paikka- ja olosuhdetietoalan yhteistyö on viime vuosina laajentunut sekä kansallisesti että kansainvälisesti, ja sen merkitys jatkaa todennäköisesti kasvuaan. Oleellista on myös yhteiskunnan toimivuuden kriittisen infrastruktuurin (sekä sotilas että siviili) määrittely ja suojaaminen sekä siihen liittyvän digitaalisen paikkatiedon turvallisuuden varmistaminen ja parantaminen yhteistyössä Puolustusvoimien ja muiden turvallisuusviranomaisten ja -ministeriöiden kanssa. Hallitusohjelman mukaisesti puolustushallinto osallistuu kansallisen paikkatiedon riskiarvion laadintaan.

Valmius

Puolustusministeriö kehittää valmiuttaan ja kriisijohtamiskyvykkyyttään harjoitustoiminnalla sekä kehittämällä valmiusinfrastruktuuria, toimintatapoja- ja ohjeistusta.

Puolustushallinnon valmiuden säätelyn kannalta keskeinen uusi toiminto on Naton kriisivastejärjestelmä. Nato-jäsenyyden myötä Suomi sovittaa yhteen liittokunnan kanssa kansalliset Naton kriisivastejärjestelmään liittyvät ja soveltuvat operatiiviset toiminnot ja prosessit. Monilta osin vastuu on sotilaallisella tasolla ja puolustus- ja ulkoasiainhallinnoilla, mutta myös muualla valtionhallinnossa tulee olemaan merkittävä osa kriisivastejärjestelmän operatiivisissa prosesseissa.

Suomi osallistuu Naton kriisivastejärjestelmään täysimittaisesti. Kansalliset liityntäpinnat ja menettelytavat Naton kriisinvastajärjestelmän osalta suunnitellaan ja valmistaudutaan toimeenpanemaan puolustusministeriön johdolla yhteistyössä muiden ministeriöiden ja Puolustusvoimien kanssa. Tätä tarkoitusta varten on perustettu poikkihallinnollinen Naton kriisivastejärjestelmän kansallinen suunnittelutyöryhmä. Työryhmä suunnittelee miten Suomi sovittaa yhteen liittokunnan kanssa kansalliset kriisivastejärjestelmään liittyvät ja soveltuvat operatiiviset toiminnot ja prosessit ja laatii toiminnasta kansallisen toimintaohjeen vuoden 2025 loppuun mennessä. Tavoitteena on täysi kansallinen kyky Naton kriisivasteprosessien toimeenpanoon vuodesta 2026 alkaen.

Hybridiuhkia ja laaja-alaista vaikuttamista koskevia valmiuksia sekä kriisinkestokykyä kehitetään osana valtioneuvostoa. Puolustusministeriö tarkastelee yhteistyössä Puolustusvoimien kanssa kyber- ja informaatiopuolustuksen osaamispuhjan tarpeet koko puolustushallinnossa. Kehittämisessä otetaan huomioon muun valtiohallinnon informaatiovaikuttamiseen vastaamiseen liittyvät toimet ja kansallisen kyberpuolustuksen kehittämisen vaatimukset. Euroopan turvallisuustilanteen muutosten myötä suomalaisen yhteiskunnan resilienssiin liittyvät kysymykset ovat entistäkin tärkeämpiä. Puolustusministeriö seuraa tilanteen kehitystä myös edellä mainittujen kokonaisuuksien osalta yhteistyössä valtioneuvoston ja muiden toimijoiden kanssa, sekä osallistuu Natossa ja EU:ssa tehtävään yhteistyöhön resilienssiin ja hybridiuhkiiin liittyvissä kysymyksissä. EU:n strateginen kompassi, CER-direktiivi ja muut resilienssiä koskevat päätökset toimeenpannaan puolustushallinnossa.

Viestintä

Ministeriön viestinnällä lisätään tietoutta ja ymmärrystä Suomen puolustuksen merkityksestä, tarpeista ja toimintaedellytyksistä sekä Nato-jäsenyyden vaikutuksista Suomen puolustukseen ja sen kehittämiseen. Luotettavalla ja oikealla tiedolla vahvistetaan luottamusta puolustushallinnon toimintaan niin kotimaassa kuin ulkomaillakin, mm. liittolaistemme keskuudessa.

Kiristynyt turvallisuusympäristömme, Suomen integraatio Natoon ja mediatoimintaympäristön muutos edellyttävät puolustusministeriön viestinnältä toimintatapojen jatkuvaa kehittämistä. Kehittämisen painopisteenä ovat Nato-jäsenyyden edellyttämien viestinnällisten resurssien varmistaminen sekä viestinnän vastuualueiden selkeä määrittäminen niin hallinnonalan sisällä kuin valtioneuvostotasolla, sekä yhä systemaattisempi ja strategisempi viestintä puolustushallinnon tavoitteiden, hallitusohjelman ja puolustuselonteon viitekehyksissä.

3. Sotilaallinen maanpuolustus (27.10.)

Puolustusvoimien ensisijaisena tehtävänä on muodostaa ennaltaehkäisevä sotilaallinen pidäke ja tarvittaessa torjua maahamme kohdistuvat hyökkäykset. Puolustusta kehitetään pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti yhtenä kokonaisuutena osana liittokunnan yhteistä pelotetta ja puolustusta.

Puolustusvoimat jatkaa Nato-jäsenyyteen liittyvää sotilaallista yhteensovittamista, jossa korostuu erityisesti yhteisoperaatiokyvyn kehittäminen. Puolustusvoimat valmistautuu toimimaan osana Naton alueellista suunnitelmaa, osallistumaan Naton rauhan ajan tehtäviin ja valmiusvelvoitteisiin. Puolustusjärjestelmän pitkän aikavälin kehittämisen ja Naton puolustussuunnittelun yhteensovittaminen on käynnistetty. Naton puolustussuunnitteluprosessissa asetetut tavoitteet toteutuvat vaiheittain osana Puolustusvoimien pitkän aikavälin kehittämistä.

Puolustusta kehitetään nopeutetulla aikataululla muuttuneen toimintaympäristön kasvaneiden vaatimusten mukaisesti. Talousarviossa myönnettävillä mahdollisilla lisäresursseilla täydennetään pitkällä aikavälillä syntyneitä materiaalisien valmiiden puutteita, lisätään Puolustusvoimien henkilöstömäärää ja nostetaan toiminnan ja valmiiden tasoa.

Puolustusvoimat kehittää yhteistoimintakykyä Suomen keskeisten liittolaisten ja kumppanien kanssa. Tämä vahvistaa Suomen turvallisuutta ja luo edellytykset toimien koordinoinnille ja yhteensovittamiselle.

Merkittävimmät lisäresurssitarpeet vuosille 2024–2028 liittyvät Nato-jäsenyyden lisähenkilöstön tarpeeseen, puolustussuunnitteluprosessin suorituskykytavoitteiden saavuttamiseen ja osallistumiseen Naton rauhan ajan tehtäviin ja valmiusvelvoitteisiin sekä Naton läsnäoloon Suomessa. Lisäksi resurssitarpeita muodostuu maapuolustuksen kehittämisen jatkamisesta ja Ukrainaan annettavan materiaali- ja koulutustuen jatkamisesta (ml. korvaavat hankinnat).

Puolustusvoimien tärkeimmät tuotokset ovat suorituskykyiset joukot ja järjestelmät, joilla toteutetaan lakiin perustuvia tehtäviä. Puolustuskyvyn parantamiseksi Puolustusvoimien toiminnan tason ylläpitäviä resursseja vahvistetaan. Kertausharjoituskoulutettavien reserviläisten määrä on vuonna 2024 noin 25 330 reserviläistä.

Jatkossa tuotoksissa tullaan huomioimaan myös osallistuminen Naton yhteisen puolustuksen rauhanajan tehtäviin.

Tuotosten ja laadunhallinnan tavoitteita:

- Ennaltaehkäisevä kyky ja valmius toteuttaa sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävät on ylläpidetty.
- Ennakkovaroituskykyä on ylläpidetty turvallisuuspoliittisen ja sotilaallisen päätöksenteon tueksi.
- Alueellista koskemattomuutta on valvottu.
- Alueloukkauksiin on reagoitu tilanteen vaatimalla tavalla.
- Alueellinen koskemattomuus on turvattu.
- Joukkojen ja järjestelmien ylläpidon vaatimusten mukainen joukkotuotanto on toteutettu.
- Pyydetty virka-aputehtävät on toteutettu.
- Puolustusjärjestelmään kohdistuva kybervakoilu ja kybervaihtaminen on havaittu, torjuttu ja raportoitu.
- Henkilöstön lisääminen Naton ja muihin kansainvälisiin johtorakenteisiin on toteutettu.
- Puolustusvoimat on osallistunut kansainvälisiin tavanomaisiin aseisiin sekä joukkotuhoaseisiin liittyviin asevalvontaprosesseihin ja -järjestelyihin, kansainväliseen asevalvontayhteistyöhön sekä käytännön toimien toimeenpanoon ja kehittämiseen.
- Uusien sotilaallisen kriisinhallintaoperaatioiden edellyttämät joukot on koulutettu ja varustettu.
- Suomen Naton ja EU:n nopean toiminnan joukkoihin ilmoittamat joukot on koulutettu ja varustettu, ja Puolustusvoimien valmistelussa huomioidaan Suomen kohtuullinen osuus taakanjaosta.
- Yhteistoimintakyky keskeisten puolustusyhteistyökumppanien kanssa ja osana EU:ta
- Yhteistoimintakyky osana Natoa

- Osallistuminen pelotteen ja puolustuksen tuottamiseen ja ylläpitämiseen Natossa (ml. osallistuminen yhteisen puolustuksen rauhan ajan tehtäviin), EU:ssa ja keskeisten kumppaneiden kanssa on toteutettu.

Tuotosten ja laadunhallinnan tunnuslukuja ja seurantakohteita

Tuotokset	Toteuma 2022	Toteuma 2023	Tavoite 2024	Tavoite 2025	Tavoite 2026	Tavoite 2027	Tavoite 2028
Koulutetut varusmiehet (lkm)	19 058	19 009	20 500	20 700	20 800	20 800	20 700
Koulutetut vapaaehtoisen asepalveluksen suorittaneet naiset (lkm)	1 028	907	1 320	1 520	1 740	2 000	2 000
Varusmiesten sotaharjoitusperusteiset maastovuorokaudet (lkm)	29	30	28	28	28	28	28
Kertausharjoituksissa koulutetut reserviläiset (lkm)	29 623	28 229	25 330	26 000	26 000	26 000	26 000
Kertausharjoituskoulutetut reserviläiset/ sodan ajan joukkoihin sijoitetut (%)	10,6	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
HN-lentotunnit (lkm) F-35 lentotunnit (lkm)	8 944	9 011	9 000	9 000	9 000	9 000	9 000
NH90-lentotunnit (lkm)	1 901	1 881	1 900	1 900	1 900	1 900	1 900
Alusvuorokaudet (lkm)	1 254	1 224	1 150	1 150	1 150	1 150	1 150

Laadunhallinta	Toteuma 2022	Toteuma 2023	Tavoite 2024	Tavoite 2025	Tavoite 2026	Tavoite 2027	Tavoite 2028
Kouluttajien määrä/koulutusjoukkue (lkm)	2,6	2,9	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Koulutuksen laatu ("armeija-aika" 1–5, varusmiesten loppukysely)	4,2	4,3	4,2	4,2	4,2	4,2	4,2
Reservin koulutuksen laatu (yleisarvosana 1–5, reserviläiskysely)	4,4	4,2	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0

Toiminnallisen tehokkuuden tärkein mittari on tarkoituksenmukainen organisaatio ja toimintamalli siten, että poikkeusolojen suorituskyky kyetään tuottamaan mahdollisimman kustannustehokkaasti asetetuista suorituskykyvaatimuksista tinkimättä.

Puolustuskyvyn vahvistamiseksi materiaalin kunnossapidon tasoa nostetaan. Lisämateriaalihankinnoilla täydennetään pitkällä aikavälillä syntyneitä vajeita ja puutteita sekä vastataan Ukrainassa käytävän sodan seurauksena muuttuneisiin toimintaympäristön vaatimuksiin.

Toiminnallisen tehokkuuden tavoitteita:

- Strategisten hankkeiden toimeenpano
- Materiaalisen valmiuden parantamisen ja suorituskykyjen oikea-aikaisen rakentumisen varmistaminen

- Kumppanuuksien ja Puolustuskiinteistöjen palvelujen ja valmiuden varmistaminen kaikissa oloissa kustannustehokkaasti
- Kahden- ja monenvälisen puolustusyhteistyön syventäminen keskeisten kumppanien kanssa painopisteinä yhteistoimintakyky, tilannekuvan muodostaminen, kansainvälisen avun antaminen ja vastaanottaminen sekä suorituskykyjen rakentamisen ja ylläpidon tukeminen
- Natoa koskevien asioiden valmistelu-, toteutus- ja raportointiprosessien luominen ja käyttöönotto
- Puolustusyhteistyötä koskevien asioiden valmistelun, toteutuksen ja raportoinnin kehittäminen
- Digitalisaation, digitaalisen turvallisuuden sekä tiedonhallinnan, tiedon ja datan hyödyntämisen kehittäminen
- Kyberturvallisuuteen ja -puolustuksen liittyvän tiedonvaihdon ja koordinaation kehittäminen hallinnonalalla ja yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa
- Puolustusvoimien käytössä olevien alueiden ja tilojen kehittäminen kustannustehokkaasti ja valmiudelliset vaatimukset huomioiden
- Organisaatioturvallisuuden ja teknisen turvallisuuden voimavarojen varmistaminen

Toiminnallisen tehokkuuden tunnuslukuja ja seuranta-kohteita

	Toteuma 2022	Toteuma 2023	Tavoite 2024	Tavoite 2025	Tavoite 2026	Tavoite 2027	Tavoite 2028
Taloudellisuus							
Varusmiespäivän hinta (euroa)	48	49	50	51	50	51	51
Reserviläispäivän hinta (euroa)	155	158	182	190	188	191	188
Henkilötyövuoden hinta (euroa)	60 559	63 108	65 136	65 734	66 097	66 364	66 569
Tuottavuus							
Koulutetut varusmiehet/varusmiespalvelukseen tulleet (%)	82	82	85	85	85	85	85
Pääesikunnan ja puolustushaarojen ja aluetoimistojen esikuntien henkilötyövuosimäärä/Puolustusvoimien henkilötyövuosimäärä yhteensä (%)	13	13	13	13	13	13	13
Kannattavuus							
Maksuperustelain mukaisen maksullisen toiminnan kustannusvastaavuus-% on vähintään	106	108	105	105	105	105	105

Puolustuskyvyn vahvistamiseksi Puolustusvoimien henkilöstömäärää lisätään vuosien 2023–2026 aikana 500 henkilötyövuodella. Sopimusotilaiden määrä vuodesta 2024 alkaen on vuosittain noin 500 henkilötyövuotta. Vapaaehtoista maanpuolustusta tehostetaan osana paikallispuolustuksen kehittämistä ja reservin koulutusta.

Puolustusvoimien sotilaallinen liittoutuminen ja siihen liittyvät valmiusvaatimukset muodostavat merkittävän henkilöstön lisäresurssitarpeen yllä mainitun 500 henkilötyövuoden lisäksi. Lisähenkilöstön määrä tarkastellaan puolustusselontekoprosessissa.

Yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä selvittäneen parlamentaarisen komitean mietinnössä kuvataan tavoitetiloja, jotka antavat perusteita kehittämiselle ja päätöksenteolle.

Henkilöstövoimavarojen hallinnan tavoitteita:

Henkilöstö

- Henkilöstövoimavaroja keskitetään toimintavalmiuden ylläpitämiseen, asevelvollisten kouluttamiseen, uusien suorituskykyjen ylläpidon ja kehittämisen tehtäviin.
- Henkilöstöjärjestelmän kehittämisessä huomioidaan valmiuden ja kansainvälisen yhteistoiminnan ja sotilaallisen kriisinhallinnan asettamat vaatimukset kansallisesti sekä osana liittoumaa.
- Henkilöstön toimintakykyä sekä työkykyä ja -hyvinvointia kehitetään.

Asevelvollisuus

- Sodan ajan joukkojen vahvuutta ylläpidetään 280 000:ssa.
- Varusmiespalveluksen kehittämistä jatketaan.
- Maanpuolustustahtoa tuetaan asevelvollisten laadukkaalla koulutuksella, kehittämällä vapaaehtoisen maanpuolustuksen osallistumismahdollisuuksia, kansalaisille suunnattavilla yleisötahtumilla sekä vahvistamalla sisäistä ja ulkoista viestintää.
- Kokonaispoistumaa pienennetään kehittämällä kutsuntajärjestelmää ja varusmiespalvelusta.
- Naisten hakeutumista vapaaehtoiseen asepalvelukseen ja sotilaallisiin kriisinhallintatehtäviin edistetään.
- Asevelvollisuusajan palveluita (kutsunnoista reservin päättymiseen) parannetaan kehittämällä sähköisen asioinnin palveluita.
- Asevelvollisten erityisosaamista pyritään tunnistamaan ja hyödyntämään tehokkaammin koulutuksessa ja sodanajan sijoituksissa.
- Asevelvollisten koulutuksessa hyödynnetään aiempaa enemmän verkko-, virtuaali- ja simulointijärjestelmiä.
- Reserviläisten osaamista hyödynnetään nykyistä paremmin sodan ajan joukkojen koulutuksen suunnittelussa, valmistelussa ja toteutuksessa sekä kouluttajatehtävissä.
- Selvitetään asevelvollisten käyttö Naton eri toiminnoissa ja tehtävissä.

Vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus

- Vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus toteutetaan voimassaolevan lainsäädännön ja toimintamallin mukaisesti.
- Vapaaehtoista maanpuolustuskoulutusta uudistetaan vastaamaan kehittyvän paikallispuolustuksen tarpeita.

Henkilöstövoimavarojen hallinnan tunnuslukuja ja seurantakohteita

	Toteuma 2022	Toteuma 2023	Tavoite 2024	Tavoite 2025	Tavoite 2026	Tavoite 2027	Tavoite 2028
Henkilötyövuosimäärä (htv) ml. sopimussotilaat mom. 27.10.01	12 477	12 921	12 988	13 113	13 255	13 351	13 594
Sopimussotilaiden henkilötyövuosimäärä	380	469	500	500	500	500	500
Sairauspoissaolot (työpäivää/henkilötyövuosi)	8,4	7,0	alle 8,0	alle 8,0	alle 8,0	alle 8,0	alle 8,0
Kokonaistyöttömyys (työilmapiiri, 1–5)	4,2	4,2	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1

Puolustusvoimien toiminta

Suomi osoittaa puolustuskykyään kansallisesti ja kansainvälisesti alueellisen koskemattomuuden valvonnalla ja turvaamisella, valmiuden ylläpidolla, kansallisella ja kansainvälisellä koulutus- ja harjoitustoiminnalla, sotilastiedustelutoiminnalla, tekemällä tiivistä puolustusyhteistyötä, mukaan lukien materiaaliyhteistyö, sotilaallinen kriisinhallinta ja nopean toiminnan joukot sekä osallistumalla muuhun kansainväliseen toimintaan.

Normaalioloissa puolustuskykyä käytetään alueellisen koskemattomuuden valvontaan ja turvaamiseen, muiden viranomaisten tukemiseen, kansainväliseen apuun ja sotilaalliseen kriisinhallintaan. Puolustuskyvyllä pyritään ennaltaehkäisemään Suomeen kohdistuva sotilaallisen voiman käyttö ja sillä uhkaaminen. Suomi osallistuu pelotevaikutuksen tuottamiseen Naton osana ja muussa kansainvälisessä yhteistyössä.

Puolustushallinto varautuu laaja-alaisen vaikuttamisen torjuntaan yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa, mm. Yhteiskunnan turvallisuusstrategian (YTS) määrittämässä puitteissa. Tämän tueksi puolustushallinto määrittelee osaltaan niitä vaatimuksia ja käytännön toimintamalleja, joita toimintaympäristön muutokset asettavat poikkihallinnolliselle yhteistyölle.

Puolustusvoimien on kyettävä toimimaan koko maan alueella sekä eri toimintaympäristöissä ja muodostamaan painopistekulloisenkin tilanteen vaatimusten mukaisesti. Lisäksi Puolustusvoimien on kyettävä toimimaan oman alueen ulkopuolella osana Naton toimintaa tilanteen edellyttämällä tavalla.

Turvallisuusympäristön muutos edellyttää koko puolustusjärjestelmältä toimintaympäristöön suhteutettua valmiutta sekä kansainvälistä yhteistoimintakykyä, jotta Suomi kykenee koordinoimaan ja yhteensovittamaan toimia liittolais- ja kumppanimaiden kanssa sekä tarvittaessa antamaan ja vastaanottamaan sotilaallista apua. Valmiutta kehitetään Naton joukkomallin ja tehtävien sekä muiden puolustusyhteistyökumppaneiden ml. EU edellyttämällä tavalla. Tehtävään valmistautuminen edellyttää tilannekuvaa liittolaisten ja kumppaneiden toimintamahdollisuuksista, rajoitteista ja sotilaallisesta yhteistoimintakyvystä kaikilla tasoilla.

Joukkojen ja järjestelmien valmiutta sekä toimintaperiaatteita kehitetään toimintaympäristön muutoksen asettamien vaatimusten mukaisesti. Puolustusvoimat huomioi toimintaympäristön muutoksissa erityisesti voimankäytön keinovalikoiman laajentumisen. Lisäksi varusmiehiä voidaan käyttää koulutustason mukaisiin sodan ajan tehtäviin. Sodan ajan joukkojen määrä on noin 280 000 sotilasta. Naton tehtäviin osallistumista koskevat ennakkoehdot selvitetään.

Kyky vaikuttaa nopeasti kaukana oleviin kohteisiin on keskeinen osa 2020-luvun sotilaallista ennaltaehkäisykykyä. Kaukovaikutteisten asejärjestelmien ampumatarvikkeiden määrää lisätään ja maalinosoituskkykyä parannetaan. Logistiikkajärjestelmän kokonaisvaltaisessa kehittämisessä varmistetaan sekä kansallinen että kansainvälinen yhteensopivuus, materiaalin yhteensopivuus sekä yhtenäiset toimintatavat ja joukkorakenteet. Osaaminen, kriittisen materiaalin ja tietovarantojen tiedon käytettävyys varmistetaan kansallisesti. Puolustusvoimien kansainvälisten hankintakanavien ja -yhteyksien toimivuus sekä materiaalin saatavuus turvataan. Räjähdeiden tuotanto- ja elinkaaren ylläpidon mallia kehitetään.

Reservin koulutusjärjestelmä on kokonaisuus, johon kuuluvat Puolustusvoimien kertausharjoitukset ja vapaaehtoiset harjoitukset sekä MPK:n kurssit. Varusmiesten ja reserviläisten koulutusta kehitetään yhteiskunnan ja toimintaympäristön muutoksia seuraten. Kertausharjoituskoulutettavien reserviläisten määrä ylläpidetään turvallisuusympäristön edellyttämällä tasolla.

Valmius

Puolustusjärjestelmän on kyettävä joustavaan ja nopeaan valmiudensäätelyyn, voimankäyttöön eri tilanteissa sekä painopisteen muodostamiseen ja siirtämiseen koko valtakunnan alueella sekä avun antamiseen ja vastaanottamiseen, ml. osallistuminen Naton alueellisen suunnitelman toimeenpanoon. Puolustuksen kehittämisessä varmistetaan kyky valvoa kaikkia toimintaympäristöjä – maa, meri, ilma, kyber- ja informaatioympäristö sekä avaruus – ja tarvittaessa käynnistää puolustuksen edellyttämät toimenpiteet.

Puolustusjärjestelmän valmiutta säädellään turvallisuusympäristön tilannekehityksen mukaisesti ja Puolustusvoimat ylläpitää kykyä reagoida Nato-jäsenyyden mukaisiin velvoitteisiin. Lisäksi huomioidaan kansalliseen turvallisuustilanteeseen tai sitä koskevaan arvioon vaikuttavat kansainväliset toimet, sisältäen myös Naton Euroopan-joukkojen komentajalle delegoidut toimintavaltuudet.

Puolustusvoimien tehtävien täyttäminen edellyttää ajan tasalla olevaa tilannekuvaa normaali- ja poikkeusoloissa. Kansainvälinen yhteistyö ja uusien teknologioiden hyödyntäminen ovat osa tilannekuvan muodostamista. Tilannetietoisuustyötä kehitetään aktiivisesti puolustusministeriön ja Puolustusvoimien välillä sekä yhteistyössä muun valtioneuvoston kanssa. Puolustusvoimat ylläpitää kykyä virka-apuun sekä viranomaisten väliseen yhteistoimintaan kaikilla hallinnon tasoilla.

Puolustuksen ylläpidon ja kehittämisen painopisteet ovat puolustusvalmiuden ylläpito, ml. sotilaallinen huoltovarmuus ja materiaalisen valmiuden kehittäminen, strategisten hankkeiden toimeenpano ja uusien suorituskykyjen käyttöönoton aloittaminen, maanpuolustuksen ja puolustusjärjestelmän muiden osien ylläpito strategisten hankkeiden toimeenpanon aikana sekä paikallispuolustuksen ja paikallisjoukkojen kehittäminen.

Ennakkovaroitus Suomeen kohdistuvista sotilaallisista uhkista edellyttää kehittyntä tiedustelu- ja valvontakykyä sekä kansainvälistä yhteistyötä. Näitä uhkia koskevan tiedonhankinnan ja -tuotannon menetelmiä kehitetään kokonaisvaltaisen toimintaympäristötietoisuuden muodostamiseksi ottaen huomioon laaja-alaisen vaikuttamisen viitekehys. Puolustusvoimat pitää yllä kykyä operaatioiden ja maalittamisen tukeen uhkakuvaa vastaavasti. Sotilastiedustelu antaa julkisen raportin toiminnastaan.

Suunnittelu osana liittokuntaa

Suomi toimeenpanee sille osoitetut Naton suorituskykytavoitteet ja sisällyttää ne osaksi puolustusjärjestelmää. Työssä huomioidaan kokonaisvaltaisesti suorituskykytavoitteiden vaikutukset Puolustusvoimien toimintaan, ml. henkilöstö, infrastruktuuri, taloudelliset- ja lainsäädäntövaikutukset.

Suomi toimeenpanee osallistumisensa Naton rauhan ajan yhteisen puolustuksen tehtäviin ja kehittää joukkojaan siten, että Naton joukkomalliin osallistumisesta koituvat velvoitteet kyetään täyttämään. Vuonna 2024 Puolustusvoimat valmistautuu osallistumaan Naton rauhan ajan yhteisen puolustuksen tehtäviin 8.2.2024 hyväksytyin valtioneuvoston selonteon linjausten mukaisesti. Suomi valmisteleekin kansallisen suunnitelman Naton läsnäolosta Suomessa, toimeenpantavaksi Naton ja sen jäsenmaiden kanssa sovittavalla tavalla. Suomi osallistuu Naton ydinpelotteen suunnitteluun ja ylläpitämiseen.

Puolustusyhteistyö

Kansainvälinen puolustusyhteistyö vahvistaa Suomen puolustuskykyä. Yhteistyössä korostuvat uhkaympäristön muutokseen, sotilaallisiin suorituskykyihin, tilannetietoisuuteen ja kriisitilanteiden yhteistoimintaan liittyvät kysymykset. Puolustusvoimat kehittää Natossa, EU:ssa ja keskeisimpien kumppanien kanssa yhteistoimintakykyä niin normaaliolojen, normaaliolojen häiriötilanteiden kuin poikkeusolojenkin varalle luoden edellytykset toimien koordinoinnille ja yhteensovittamiselle erikseen niin päätettäessä. Tämä sisältää tilannetietoisuuden vahvistamisen ml. kyky tiedonvaihtoon myös kriisitilanteessa.

Puolustusvoimat osallistuu erikseen määriteltävällä tavalla Nato-jäsenyyden vaikutusten arvioimiseen muulle puolustusyhteistyölle.

Luodaan edellytykset tehokkaalle osallistumiselle Naton, EU:n ja muiden puolustusyhteistyöformaattien valmistelu- ja päätöksentekoprosesseihin tehostamalla tiedonvaihtoa ja varmistamalla kattavat raportointikäytännöt puolustusministeriön ja Pääesikunnan välillä. Suunnittelukaudella kiinnitetään huomiota erityisesti tarvittavien Natoa koskevien asioiden valmistelu-, toteutus- ja raportointiprosessien luomiseen.

Nato-jäsenyyden sekä tiivistyvän puolustusyhteistyön edellyttämän sotilaallisen avun tehokkaan vastaanottamisen ja antamisen (mukaan lukien isäntämaatuki) edellytykset varmistetaan osana puolustuksen

kehittämistä ja integraatiota Naton tehtäviin ja toimintoihin. Puolustusvoimat toteuttaa isäntämaatuen antamisen edellyttämät järjestelyt ja jatkaa avun antamisen ja ulkopuolisen sotilaallisen avun vastaanottamisen edellyttämien järjestelyjen toimeenpanoa osana puolustuskyvyn kehittämistä. Puolustusministeriö ja Puolustusvoimat tarkastelevat mahdollisuuksia kehittää joukkojen sopivuutta ja valmiutta näiden tehtävien toimeenpanon näkökulmasta. Kansainvälisessä yhteistyössä edistetään kattavien ja sitovien sotilaallisten huoltovarmuusjärjestelyiden luomista.

Puolustusvoimat tukee EU:n yhteisen puolustuspolitiikan kehittämistä ja vahvistamista, mikä toteutetaan ennen kaikkea tukemalla EU:n strategisen kompassin toimeenpanoa. Puolustusvoimat toimii pysyvän rakenteellisen yhteistyön (PRY) puitteissa tehtyjen sitoumusten täyttämiseksi ja osallistuu aktiivisesti projekteihin. Puolustusvoimat hyödyntää Euroopan puolustusrahaston (EDF) mahdollisuuksia kansallisten suorituskykyjen sekä Suomen ja Euroopan puolustuksen teollisen ja teknologisen pohjan kehittämisessä. Uudet EU:n puolustusaloitteet ja työkalut huomioidaan Puolustusvoimien suunnittelussa siten, että Suomi kykenee sekä vaikuttamaan ennakoivasti niiden kehittämiseen että hyötymään niistä täysimääräisesti. Euroopan puolustusviraston projektiyhteistyön lisäksi Puolustusvoimat osallistuu poliittis-sotilaallisessa rajapinnassa tapahtuvaan yhteistyöhön siten, että Suomi kykenee toteuttamaan hallitusohjelman ennakkovaikeuttamista ja EU-toimien koherenssia koskevat linjaukset. Tämä edellyttää osallistumista ja vaikuttamista EU:n priorisointityöhön, mm. suorituskykyjen kehittämissuunnitelman (CDP) kautta, sekä EU:n tarjoamien työkalujen systemaattista hyödyntämistä. Puolustusvoimat osallistuu sotilaallisen liikkuvuuden parantamista koskevaan kansainväliseen yhteistyöhön ja sitä koskevaan PRY-projektiin.

Paikallispuolustus

Paikallispuoluksesta kehitetään koko maan kattava sotilaallisten suorituskykyjen kokonaisuus, joka osaltaan ennaltaehkäisee ja torjuu myös laaja-alaista vaikuttamista eri toimintaympäristöissä. Paikallisjoukot muodostavat valtakunnallisen verkoston, joka kykenee monipuoliseen ja vaativaan viranomaisyhteistyöhön.

Paikallisjoukkoja käytetään joukkojen perustamiseen, taistelutehtäviin, kohteiden suojaamiseen ja muiden viranomaisten sekä yhteiskunnan tukemiseen. Paikallisjoukoilla suojataan puolustukselle ja yhteiskunnan muulle toiminnalle tärkeitä kohteita eri toimintaympäristöissä ja osallistutaan häiriötilanteiden jälkeiseen toimintojen palauttamiseen yhdessä viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa. Paikallisjoukoissa hyödynnetään aiempaa paremmin reserviläisten paikallistuntemus ja siviilissä hankittu osaaminen.

Kyberpuolustus

Puolustusvoimat vastaa Suomen sotilaallisesta kyberpuoluksesta. Kyberpuolustuskyvyn kehittämistä jatketaan ensisijaisesti puolustuselänteon linjausten mukaisesti Nato-jäsenyyden vaikutukset huomioiden. Puolustusvoimat kehittää kansainvälistä kyberpuolustusyhteistyötä vahvistuvan kahden- ja monenvälisen yhteistyön lisäksi Naton kollektiivisen puolustuksen osana sekä hyödyntäen EU:n kyberpuolustushankkeita. Puolustusvoimat osallistuu kyberpuolustuksen selvityshankkeiden perusteella käynnistettäviin lainsäädäntöhankkeisiin ja muihin kehityshankkeisiin.

Puolustusvoimat kehittää kykyään muiden viranomaisten ja kumppaneidensa tukemiseen kybervalvonnan, suojaamisen ja -tilannekuvan osalta. Tämä edellyttää jatkuvan yhteistoiminnan kehittämistä kansallisten ja kansainvälisten turvallisuusviranomaisten ja yhteiskunnan eri sektorien kanssa. Lisäksi varmistetaan Puolustusvoimien kyky tukea kyberturvallisuudessa muita viranomaisia sekä yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja. Lisäksi kehitetään kykyä toteuttaa kyberoperaatioita kyberpuolustuksen ja -turvallisuuden tukemiseksi eri valmiustiloissa.

Puolustusvoimat kehittää informaatiopuolustuskykyään vastatakseen informaatioympäristöön kohdistuviin lisääntyviin uhkiin. Kykyä kehitetään tiiviissä yhteistoiminnassa muiden viranomaisten ja kansainvälisten kumppaneiden kanssa. Puolustusvoimat tarkastelee yhdessä puolustusministeriön kanssa informaatiopuolustuksen osaamispuheen tarpeet koko puolustushallinnossa. Kehittämisessä otetaan huomioon muun valtiohallinnon informaatiovaikuttamiseen vastaamiseen liittyvät toimet.

Huoltovarmuus

Sotilaallisella huoltovarmuudella turvataan Puolustusvoimien kriittisten järjestelmien toimintakyky kaikissa turvallisuustilanteissa. Huoltovarmuutta kehitetään valtioneuvoston huoltovarmuuden tavoitteista antaman päätöksen (1048/2018) sekä 2022 annetun valtioneuvoston huoltovarmuusselonteon (VNS 8/2022 vp) mukaisesti. Uudistettavassa valtioneuvoston periaatepäätöksessä Suomen puolustuksen teknologisen ja teollisen perustan turvaamisesta määritetään kriittisten suorituskykyjen hallinnan kannalta keskeisimmät teknologia-alueet, joihin liittyvää osaamista kehitetään Suomessa, jotta turvataan kriittisten järjestelmien toiminta myös poikkeusoloissa. Tämä edellyttää myös riittäviä panostuksia tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan. Huoltovarmuusselonteon mukaisesti kehitystyössä huomioidaan lisääntyneen kansainvälisen yhteistyön antamat mahdollisuudet sekä monikansallisella tasolla sovitut vaatimukset, erityisesti EU:n CER- ja NIS2-direktiivien puitteissa. Kasvaneen keskinäisriippuvuuden myötä huoltovarmuutta rakennetaan yhdessä luotettavien kumppaneiden kanssa. EU:n hankkeisiin vaikutetaan ennakoivasti ja niistä pyritään hyötymään täysimääräisesti.

Osaamiseen huoltovarmuuteen liittyy myös kumppanien osaaminen. Kumppanien toiminta ja varautuminen sekä henkilöstön käytettävyys kaikissa turvallisuustilanteissa varmistetaan suunnitelmallisella yhteisellä harjoittelulla ja valmiuden säännöllisellä testaamisella. Kumppanuuksien vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Toimiva ja kansainvälisesti kilpailukykyinen kotimainen puolustusteollisuus, sen kansainvälinen verkottuminen sekä vientitoiminta mahdollistavat sotilaallisen huoltovarmuuden ylläpitämisen ja edistävät maanpuolustuksen toimintakykyä. Puolustushallinto tukee osaltaan kotimaisen teollisuuden vientiedellytyksiä ja kansainvälistymistä.

TKI-politiikka

Suorituskykyjen ylläpito ja kehittäminen edellyttävät johdonmukaista suunnittelua sekä pitkäjänteistä, oikein ajoitettua ja riittävää tutkimus- ja kehittämistoiminnan resursointia koko suorituskyvyn elinkaaren ajan. Puolustusvoimien T&K-voimavarojen kohdentamisella tulee varmistaa, että se kykenee tasapainoisesti säilyttämään organisaation innovaatio- ja ennakkointikyvyn, suorituskykyjen kehittämisen tuen, puolustukselle kriittisen osaamisen volyymin sekä kansainvälisen tutkimusyhteistyön edellytykset.

Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi Puolustusvoimien T&K-toiminnan kokonaisrahoitustasoa ylläpidetään vähintään tasolla 2 % sotilaallisen maanpuolustuksen menoista (pois lukien strategiset hankkeet, raportointi: välittömät kustannukset TA 2300).

Maanpuolustuksen tarvitseman laaja-alaisen osaamisen kehittäminen nojaa kansalliseen TKI-järjestelmään ja sen kykyyn tuottaa uutta tietoa ja teknologista osaamista. Kriittisen osaamisen ja sotilaallisen huoltovarmuuden varmistaminen ja kehittäminen edellyttävät pitkäjänteistä yhteistyötä yliopistojen, tutkimuslaitosten, teknologiayritysten ja puolustusteollisuuden kanssa. Kansainvälisellä yhteistyöllä vahvistetaan omaa osaamista, luodaan mahdollisuuksia materiaaliyhteistyölle sekä edellytyksiä suorituskykyjen yhteensopivuudelle ja yhteisoperoinnille sekä avun antamiselle ja vastaanottamiselle. Johdonmukaisen hallinnonalan ja kansallisen TKI-politiikan ja -resursoinnin merkitys on kasvanut.

Ministeriö aloittaa hallinnonalan TKI-toiminnan tilannekuvan kokoamisen yhdessä Pääesikunnan kanssa. Hallinnonalan TKI-toiminnan tavoitetilaa ja kehittämistä tarkastellaan puolustusministeriön TKI-tilannekuvaa koskevassa hankkeessa.

Maanpuolustuskorkeakoulun (MPKK) tiedepoliittisella ohjauksella pyritään osaltaan vahvistamaan MPKK:n toimintaedellytyksiä. Tutkimustoiminnan vaikuttavuuden edistämiseksi rakennetaan käytäntöjä, joilla vahvistetaan Maanpuolustuskorkeakoulun sotatieteellistä osaamista ja asiantuntemusta. Upseerien urapolkua tulee kehittää suuntaan, joka mahdollistaa myös tutkijakoulutettujen upseerien osaamisen paremman hyödyntämisen koko hallinnonalalla sekä heidän irrotettavuutensa MPKK:n vaativiin opetus- ja tutkimustehtäviin.

Puolustusvoimissa tulee varmistaa muuttuneen turvallisuusympäristön edellyttämät henkilöstöresurssit Venäjä-osaamisen ylläpidolle ja kehittämiselle. Erityistä huomioita on kiinnitettävä siihen, että Puolustusvoimissa on riittävästi venäjän kielen osaajia.

Asevalvonta

Kansainvälisten asevalvontavelvoitteiden toimeenpano varmistetaan. Puolustusvoimat osallistuu kansainvälisiin tavanomaisiin aseisiin sekä joukkotuhoojaseisiin liittyviin asevalvontaprosesseihin ja -järjestelyihin, niiden toimeenpanoon ja kehittämiseen, sekä muuhun kansainväliseen asevalvontayhteistyöhön. Prosesseihin pyritään vaikuttamaan ja niiden vaikutukset huomioidaan Puolustusvoimien toiminnan ja resurssien suunnittelussa, suorituskykyjen kehittämisessä ja käytössä mahdollisimman ennakoivasti. Puolustusvoimat tukee Suomen vuoden 2025 Etyj-puheenjohtajakautta (ml. troikka ja FSC-puheenjohtajuus).

Paikkatieto

Puolustusvoimien paikka- ja olosuhdetietotuen turvaaminen laajenevan viranomaisyhteistyön sekä uusien sotilaallisten kriisinhallintaoperaatioiden ja muiden kansainvälisten velvoitteiden tarpeisiin on olennaista. Paikka-, aika- ja navigointitiedon käytettävyyttä on edelleen kehitettävä kokonaisuutena.

Henkilöstö

Sodan ajan joukkorakenne ja yhteisen puolustuksen tarpeet määrittävät Puolustusvoimien henkilöstörakenteen. Lisäksi tähän vaikuttavat Puolustusvoimien rahoituskehys, tehtävät sekä uusien suorituskykyjen ja valtion toimintamallien kehittäminen. Henkilöstövoimavaroja suunniteltaessa keskeinen haaste on yhdistää resurssipolitiikan ja henkilöstömenojen hallinnan vaatimukset henkilöstön osaamisvaatimuksiin ja valtiontalouden reunaehtoihin. Henkilöstövoimavaroja kohdennetaan Puolustusvoimissa toimintavalmiuden ylläpitämiseen, asevelvollisten kouluttamiseen sekä uusien suorituskykyjen ylläpidon ja kehittämisen edellyttämiin tehtäviin. Toimintamenomäärärahoista maksettavat varsinaiset palkat työnantajakuiluineen muodostavat enintään kolmasosan sotilaallisen maanpuolustuksen menoista (pois lukien F35- ja Laivue2020 -hankkeet).

Kansainvälinen yhteistyö on lisääntynyt ja kansainvälinen harjoitustoiminta on monipuolistunut ja muuttunut vaativammaksi. Kansainvälisen osaamisen edistämiseksi henkilöstön osallistuminen kansainvälisen sotilaallisen kriisinhallinnan, kansainvälisiin esikuntatehtäviin sekä kansainvälisen avun antamiseen liittyviin tehtäviin on tärkeää.

Puolustusvoimien nykyinen henkilötöyvuosimäärätoteuma on noin 13 000 henkilötöyvuotta. Puolustuselonteossa tunnistettu 500 lisähenkilöstötarve kohdennetaan Puolustusvoimille vuosina 2023–2026. Ammattisotilaiden henkilöstöjärjestelmä sopeutetaan sotilaseläkejärjestelmän vuonna 2018 voimaantulleisiin muutoksiin siten, että henkilöstöä siirrytään reserviin johtajareservin tuottamisen kannalta oikea-aikaisesti palvelusajan keston tukiessa reservin tuottamista. Henkilöstörakenteeseen vaikuttavat sotilaseläkejärjestelmän muutos ja opistoupseeripoistuman edellyttämät toimenpiteet, joilla turvataan ammattisotilasreservin riittävä kokonaisuus. Henkilöstörakennetta sekä reservin koulutusjärjestelmää kehitetään kriisiajan vaatimusten ja Natojäsenyyksivaatimusten mukaisesti.

Henkilöstön toimintakykyä ja jaksamista seurataan jatkuvasti useilla mittareilla. Positiivista kehitystä ylläpidetään vastuullisella työnantajatoiminnalla. Henkilöstön työssä jaksamista ja toimintakykyä tuetaan edelleen hyvällä työaika- ja työkykyjohtamisella, joustavien työaikamuotojen ja työntekomenetelmien käytöllä, analysoimalla työilmapiiriin liittyvien kyselyjen tuloksia sekä puuttamalla esille nouseviin kehittämiskohteisiin.

Varusmieskoulutusta kehitetään toimintaympäristön muutoksen ja liittokunnan vaatimusten mukaisesti sekä hyödyntämällä muun muassa verkko-, virtuaali- ja simulointijärjestelmiä. Asevelvollisten digitaalisia informaatiopalveluja parannetaan.

Asevelvollisten koulutuksen laatu varmistetaan kohdentamalla kouluttajatehtäviin vähintään 2,5 kouluttajaa/joukkue. Puolustusvoimat pyrkii edelleen vähentämään varusmiespalveluksen keskeyttäneiden määrää kehittämällä niin kutsuntatarkastuksia kuin palvelusjärjestelyjä. Tavoitteena on, että entistä useampi palveluksensa aloittaneista suorittaa varusmiespalveluksen loppuun.

Varusmiespalveluksen hyödynnettävyyttä työelämässä ja opinnoissa kehitetään poikkihallinnollisena yhteistyönä. Nykyaikaisten ja tulevaisuuteen tähtäävien, kustannustehokkaiden ja ajanmukaisten opetusmenetelmien käyttöä laajennetaan. Varusmiesten palvelusajat eri tehtävissä sovitetaan vastaamaan tehtävien osaamis- ja valmiusvaatimuksia. Puolustusvoimat päivittää asevelvollisten terveystarkastusohjeen vastaamaan tämän hetken tehtäviä ja tarpeita.

Puolustusvoimissa edistetään tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen yhteisön toteutumista tasa-arvosuunnitelmilla sekä pitämällä tasa-arvonäkökulma suunnittelun ja toiminnan yhtenä peruslähtökohtana. Puolustusvoimat toteuttaa tasa-arvokyselyn kolmen vuoden välein ja päivittää tulosten perusteella paikallisia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia.

Puolustusvoimat jatkaa toimia edistääkseen naisten hakeutumista vapaaehtoiseen asepalvelukseen ja sotilaallisiin kriisinhallintatehtäviin. Kriisinhallintatehtävissä palvelevien naisten määrää pyritään lisäämään siten, että naisten osuus sotilaallisen kriisinhallinnan henkilöstöstä on vähintään 7 %.

Puolustusvoimat päivittää YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 ”Naiset, rauha ja turvallisuus” neljännen kansallisen toimintaohjelman 2023–2027 perusteella oman toimintaohjelmansa, ja Puolustusvoimien tulee tarvittaessa päivittää sisäisen norminsa. Päätöslauselman toimeenpanemiseksi pyritään lisäämään naisten hakeutumista sotilaskoulutukseen sekä lisäämään naisten määrää sotilaallisessa kriisinhallinnassa. Lisäksi varmistetaan, että kaikilla sotilaallisiin kriisinhallintatehtäviin lähtevillä, heidän kouluttajillaan ja asiasta vastaavilla puolustushallinnon edustajilla on ihmisoikeus- ja tasa-arvokysymysten asiantuntemus sekä kyky tehdä yhteistyötä.

Materiaali ja palvelut

Puolustusvoimien kehittämissuunnitelmissa luodaan perusteet suorituskykyjen hankinnalle. Oleellista on tunnistaa ns. kriittiset suorituskykyalueet, joissa sotilaallisen huoltovarmuuden vaatimukset ovat erityisen suuria. Hankintatoiminnan tavoitteena on Suomen puolustusjärjestelmään parhaiten sopivan suorituskyvyn hankkiminen tarkoituksenmukaisesti, kustannustehokkaasti sekä valtion keskeiset turvallisuusedut huomioiden. Tämä edellyttää tehokasta puolustusmateriaalin hankintaprosessia (suunnittelu, toteutus ja seuranta) sekä riittävää ja osaavaa hankintahenkilöstöä.

Puolustusvoimien hankintamäärärahojen siirtyvien erien vähentämiseksi kiinnitetään erityistä huomiota hankintojen oikea-aikaiseen budjetointiin ja realistiseen rahoitusprofiliin, joka perustuu arvioon toimitusajoista ja menojen vuotuisesta ajoittumisesta. Tarvittaessa Puolustusvoimat voi muuttaa hankintojen keskinäistä rahoitusprofiilia muuttamatta tilausvaltuuksien enimmäismäärää tai maksatusaikaa. Valtion vuosittaiseen talousarvioon esitetään vain hankintavalmiit kokonaisuudet, joiden valmistelu on vähintään tietopyyntövaiheessa (RFI).

Hankkeiden ja hankintojen suunnittelussa ja päätöksenteossa tulee varmistaa, että koko elinjakson kustannukset ja muut vaikutukset ovat katettavissa käytössä olevilla resursseilla. Suorituskyvyn rakentamisesta kunnossapidolle aiheutuvia resurssitarpeita pyritään hallitsemaan laatimalla kehittämissuunnitelmissa tukeutumiskonseptit käyttövarmuusperusteisen kunnossapidon toimintamallin mukaisesti. Tavoitteena on resurssien ja kustannusvaikutusten parempi hallittavuus. Määritetyt vaatimukset ja kunnossapidon resurssit tulee olla tasapainossa ja käyttö- ja ylläpitovaiheessa on pystyttävä ylläpitämään haluttu vaikutus leikkaamatta suorituskyvyn rakentamisen resursseja. Puolustusvoimat kehittää toimitusketjuriskien tunnistamista ja hallintaa sekä jatkaa puolustusmateriaalin kybersietoisuuden kehittämistä ja ylläpitämistä.

Puolustusvoimien materiaallinen kehittäminen perustuu Puolustusvoimien kehittämissuunnitelmiin sekä niissä rakennettaviin suorituskykyihin:

Puolustusvoimien johtamisen kehittämissuunnitelma

Kehitetään ja ylläpidetään Puolustusvoimien yhteinen suorituskykyjen käyttöä tukeva johtamisjärjestelmä, kyberpuolustuksen suorituskyvyt sekä toiminnanohjausjärjestelmiä että tiedonhallintaa. Tuetaan yhteisoperaatioiden johtamista ylläpitämällä ja kehittämällä ennakkovaroituskkyä, toimintaympäristötietoisuutta, valvonta- ja maaliilannekuvaa, yhteistä tilannetietoisuutta sekä varmennettuja operatiivisia tietoteknisiä palveluita. Hyödynnetään viranomaisten yhteisiä johtamisjärjestelmiä ja arjen ratkaisuja taistelunjohtajajärjestelmän tukena.

- korvataan puolustushaarojen itsenäisiä järjestelmiä ja sovelluksia yhteisellä johtamisjärjestelmällä
- luodaan edellytyksiä operaatioiden johtamiselle muuttamalla ja uusimalla teknisiä rakenteita ja palveluita
- kehitetään integroidun tiedustelun, valvonnan ja johtamisen tiedonsiirtoa ja tietoteknisen alustan liityntäkykyä
- varmistetaan johtamisjärjestelmien Nato/kv-yhteensopivuus sekä järjestelmien laajentaminen että tarvittavien palveluiden käytettävyys
- uudistetaan tietohallintoa, toteutetaan tietotekninen integraatio, lisätään hallinnollisissa tietopalveluissa valtionhallinnon keskinäistä yhteistoimintaa ja muita kumppanuusratkaisuja
- laajennetaan toiminnanohjausjärjestelmien hyödyntämistä tavoitteena toimintavarmuuden ja kustannustehokkuuden lisääminen
- kehitetään tiedonhallinta- ja toiminnanohjausjärjestelmiä sekä arkistointia ja näihin liittyvää palvelutuotantoa
- jatketaan Puolustusvoimien 2020-luvun tarpeita vastaavan puolustushaarojen yhteisen tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmän arkkitehtuurin luomista, jolla mahdollistetaan sähköinen, kansallinen sekä kansainvälinen tieto- ja tilannekuvavaihto
- kehitetään kyberpuolustuksen suorituskykyä puolustusjärjestelmän ja siihen vaikuttavien järjestelmien ja toimintojen turvaamiseksi eri keinoin ml. kybertiedustelun, kybervaikuttamisen ja attribuution tuen suorituskyvyt.

Puolustusvoimien tiedustelun, valvonnan ja maalittamistuen kehittämissuunnitelma

Ylläpidetään ja kehitetään päätöksenteon ja yhteisoperaatioiden johtamisen tukena tarvittavaa ennakkovaroituskkyä, toimintaympäristötietoisuutta sekä valvonta- ja maaliilannekuvaa.

- ylläpidetään ja kehitetään tiedonhankinta- ja analysointikykyä
- ylläpidetään ilmavalvonnan kauko- ja keskivalvontaa
- ylläpidetään ja kehitetään ilmasta tapahtuvaa tiedustelu- ja valvontakykyä
- ylläpidetään tiedustelun tietojärjestelmää
- kehitetään Puolustusvoimien yhteisen maaliilannekuvan luomista
- kehitetään sotilastiedustelun kykyä tukea tulenkäyttöä ja vaikuttamista
- kehitetään elektronisen tiedustelun ja tietoverkkotiedustelun suorituskykyä.

Puolustusvoimien taistelujärjestelmän yhteisten suorituskykyjen kehittämissuunnitelma

Kehitetään ja ylläpidetään suorituskykyjä, joilla vaikutetaan operatiivisesti merkittäviin kohteisiin. Kehitetään ja ylläpidetään suojaamisen ja yhteisen suojan kokonaisuuksia.

- jatketaan Puolustusvoimien erikoisjoukkojen ja helikopterijärjestelmän kehittämistä
- jatketaan korvaavan meritorjuntaohjuksen hankintoja
- hankitaan korvaavaa turvallisuusvalvontatekniikkaa
- hankitaan valmiusrakentamisen materiaaleja
- kehitetään informaatiopuolustusta.

Puolustusvoimien logistiikan kehittämisohjelma

Kehitetään ja ylläpidetään Puolustusvoimien yhteinen logistinen järjestelmä, joka luo kaikissa valmiustiloissa ja toimintaympäristöissä edellytykset puolustusjärjestelmän suorituskykyjen kehittämiseksi, käytölle ja operaatioiden nopealle toimeenpanolle, ylläpitämiseksi ja taistelukykyyn palauttamiseksi. Kehittämisen painopisteet ovat kyky kansainvälisen avun vastaanottamiseen, kuljetusten ja lääkinnän suorituskykyt.

Logistiikkajärjestelmän suorituskykyjen kehittäminen jakautuu logistiikka- ja huoltojoukkojen kehittämiseen sekä kaikille yhteisen materiaalin hankintaan.

- jatketaan logistiikan ja huollon joukkojen varustamista
- jatketaan materiaalihankintoja täydennys-, kuljetus- ja kunnossapitojärjestelmän puutteiden korvaamiseksi
- jatketaan ampumatarvikkeiden ja varaosien hankintoja
- hankitaan taistelija asuja sekä henkilöballistisia suojavarusteita
- hankitaan kuorma-auto- ja kenttämuonituskalustoa.

Maapuolustuksen taistelujärjestelmän kehittämisohjelma

Maapuolustuksen taistelujärjestelmän kehittämisohjelman päämääränä on ylläpitää Maavoimien tehtäviä ja uhkaa vastaava suorituskyky. Kehittämisohjelmalla luodaan perusta korkealle toimintavalmiudelle ja nopealle reagointikyvyille vastaamaan määritettyjä suorituskyky- ja kyvykkyyksivaatimuksia.

- ylläpidetään ja kehitetään Maavoimien liikkuvuutta ja kohtaamistaistelukykyä
- ylläpidetään tulenkäyttöjärjestelmää
- kehitetään joukkojen torjuntakykyä
- kehitetään tähystyksen, valvonnan ja tiedustelun suorituskykyä
- kehitetään panssaritorjuntakykyä, kranaatinheitinkomppanioiden johtamista sekä taistelija vaikuttamiskykyä
- ylläpidetään ja kehitetään pioneeri- ja suojeluvälineitä.

Meripuolustuksen taistelujärjestelmän kehittämisohjelma

Kehitetään vaikuttamiskykyä ja liikkuvuutta.

- kehitetään taisteluosastojen organisaatiosta tulitukea
- ylläpidetään rannikkojoukkojen liikkuvuutta ja tulivoimaa sekä kehitetään rannikkojoukkojen johtamiskykyä
- jatketaan Laivue2020 -hankintaa.

Ilmapuolustuksen taistelujärjestelmän kehittämisohjelma

Ylläpidetään ilmatorjunnan sekä Hornet-järjestelmän suorituskykyä.

- hankitaan hävittäjäkalustojen elinkaaren turvaavia kriittisiä koneiden sekä moottoreiden vaihtolaitteita ja osia
- kehitetään taistelutukikohtia
- kehitetään Ilmavoimien tulenkäytön johtamisen kykyä hajauttaa toiminnot
- kehitetään torjuntakykyä tuottaa tappioita pienille ilma-aluksille kaikissa olosuhteissa
- kehitetään ilmatorjunnan suorituskykyä
- korvataan ilmatorjunnan poistuvia suorituskykyjä.

Puolustusvoimien joukkotuotantojärjestelmän kehittämisohjelma

Rakennetaan ja ylläpidetään joukkorakenteen mukaiset suorituskykyiset joukot ja niiden tarvitsema henkilöstö sekä luodaan edellytykset joukkojen perustamiselle.

- kehitetään ja ylläpidetään henkilöstörakennetta sekä tehtäväkokoontia

- jatketaan oppimisympäristöjen sekä virtuaalisten koulutusympäristöjen kehittämistä ja ylläpitoa
- kehitetään joukkojen harjoitustoimintaa.

Puolustusvoimien toiminnanohjausjärjestelmän kehittämisohjelma

Kehitetään kattavia ohjausmenettelyjä ja yhtenäisiä periaatteita, joilla pyritään edistämään kokonaisuuksien hallintaa, läpileikkaavuutta, tuloksellisuuden varmistamista sekä tuottavuutta ja kustannustehokkuutta päätöksenteossa ja päätösten toimeenpanossa.

- tuotetaan tutkimustietoa ensisijaisesti Puolustusvoimien strategisen suunnittelun tarpeisiin

Puolustusvoimien materiaalinen kehittäminen (PVKEH 2024) –tilausvaltuus

- kehitetään sotilastiedustelun tiedonhankintakykyä
- kehitetään Merivoimien tiedustelu- ja valvontakykyä
- kehitetään Maavoimien tulenkäyttöä
- kehitetään Merivoimien raivaamiskykyä
- ylläpidetään Ilmavoimien lentokaluston ja koulutusjärjestelmän suorituskykyä
- kehitetään kykyä kansallisen avaruustilannekuvan luomiseen
- kehitetään logistiikkajärjestelmän suorituskykyä sekä taistelijan taistelunkestävyyttä ja selviytymiskykyä
- parannetaan kriittisten järjestelmien käytettävyyttä varaosahankinnoilla sekä hankitaan joukkojen suorituskykyvaatimuksien mukaiset ampumatarvikkeet
- kehitetään koulutuksessa käytettäviä maalilaitteita.

Monitoimihävittäjän hankinta

Vuosina 2024–2025 jatketaan suunnittelua ja käynnistetään F35-hankkeen edellyttämä koulutus ja uuden järjestelmän integrointi muuhun puolustusjärjestelmään. Puolustusvoimat suunnittelee yhteistyössä teollisuuden ja Puolustuskiinteistöjen kanssa F-35-järjestelmän edellyttämän huolto- ja ylläpitokyvyn sekä infrastruktuurin rakentamisen. Rakentaminen toteutetaan F-35-hankkeen edellyttämässä aikataulussa. Monitoimihävittäjien suorituskyky on keskeinen osa Suomen puolustusjärjestelmää, ja se integroidaan osaksi puolustusjärjestelmää.

Monitoimihävittäjien hankinta edellyttää myös tarvittavien toimitila-, sotilasalue-, tietosuoja- ja turvarakentamisen suunnittelua ja toteuttamista sekä suorituskykyjen edellyttämien johtamisjärjestelmäkokonaisuuksien hankintaa. Lisäksi osana kokonaisuutta tuetaan teollisen yhteistyön projektien toteuttamista puolustusministeriön linjausten mukaisesti.

Tietohallinto

Puolustusvoimat jatkaa tiedonhallinnan, johtamisjärjestelmäalan rakenteiden ja toiminnan kehittämistä. Puolustusvoimat toimeenpanee tarvittavat toimenpiteet varmistaakseen tiedonhallinnan vastuiden selkeyden, toiminnan sujuvuuden sekä palvelutuotannon kyvyn vastata teknologiseen kehitykseen ja edelleen kehittyvään uhkaympäristöön.

Puolustusvoimat luo data- ja digitalisaatiokyvykkyyttä omalla digitalisaatio-ohjelmalla ja datakonseptilla. Painopisteenä on osaamisen kehittäminen, kulttuuri ja toimintamallit, datan kartoittaminen, tietoarkkitehtuuri ja tiedon virtauksen mahdollistaminen. Puolustusvoimat kehittää datan käsittelykyvykkyyttään, osaamistaan ja tiedolla johtamista datakonseptin mukaisesti.

Puolustusvoimat jatkaa tietojärjestelmiin sisältyvän järjestelmätiedon hallinnan kehittämistä siten, että se mahdollistaa järjestelmien kustannus seurannan ja elinkaarisuunnittelun sekä haavoittuvuustietojen hyödyntämisen. Tietojärjestelmähankkeita käynnistettäessä määritetään tavoiteltavat hyödyt. Kehittämishankkeissa hyödynnetään hallinnonalan digiperiaatteita. Hyötyjen saavuttamista seurataan ja niiden avulla arvioidaan hankkeen onnistuminen kustannusarvion ja toteutuneiden kustannusten kanssa.

Puolustusvoimat jatkaa lokienhallinnan kehittämistä täyttämään tiedonhallintalain velvoitteet ja vastaamaan operatiivisiin vaatimuksiin huomioiden muut toiminnalliset vaatimukset.

Puolustusvoimat kehittää operatiivista tietojenkäsittely-ympäristöä vastaamaan kehittyviä uhkia ja uusia tiedonkäsittelytarpeita ja teknologiaa sekä lainsäädännön vaatimuksia, jotka varmistetaan omalla auditointikyvykkyydellä ja kokonaisvaltaisella lainsäädäntöön, standardeihin ja omiin täydentäviin vaatimuksiin perustuvalla kybersietoisuuden arvioinnilla. Tavoitteena on kyky havaita ja torjua kehittyneitä uhkia sekä saavuttaa todennettu korkean varautumisen ja tietoturvallisuuden taso määritetyillä osa-alueilla. Kokonaisvaltainen kybersietoisuuden arviointi kattaa kaiken infrastruktuurin, järjestelmien ja palvelujen sekä turvallisuuden hallinnan osa-alueet.

Puolustusvoimien arviointikyvykkyyttä kehitetään yhteistyössä Traficomin kanssa niin, että voidaan saavuttaa itsenäinen kyky erikseen määritellyllä tavalla. Puolustusvoimat kehittää tietoturvallisuuden ja kyberturvallisuuden hallintaa standardeihin perustuen sekä laatii kyberturvallisuuden riskienhallinnan toimintamallin. Osana toiminnan kehittämistä tulee laatia suunnitelma arviointitoiminnan organisoinnista sekä arvioida tarvittavat resurssit.

Puolustusvoimat toteuttaa puolustusministeriön koordinoimana valtionhallinnon tarvitsemat Naton johtamisjärjestelmäpalvelut. Nato-jäsenyyteen liittyen tulee laatia arvio tarvittavista resursseista, joilla varmistetaan uusien ja lisääntyneiden palveluiden ylläpito vaatimusten mukaisesti.

Puolustusvoimat varmistaa yhteentoimivuuden, kiinteistötiedon hallinnan ja muun yhteisen tiedonhallinnan tarvittavissa turvallisuusluokissa Puolustuskiinteistöjen kanssa. Kiinteistöautomaation ja turvallisuustekniikan käyttöä ja hallinnan kehittämistä jatketaan yhteistyössä osana kybersietoisuuden varmistamista.

Puolustusvoimat toimeenpanee toiminnanohjausjärjestelmän kehittämishankeen (PVERP2.0) rakentamisvaiheen 1 vuoden 2025 loppuun mennessä, jossa korvataan nykyinen PVSAP-ratkaisu. Rakentamisvaihe 2:n laajuudesta, tuotteiden sisällöistä ja tiedonsiirtoratkaisuista tehdään erilliset päätökset. Tavoiteaikataulu on vuosina 2026–2027.

Puolustusvoimat kehittää asevelvollisten sähköistä asiointia osana valtionhallinnon digitalisointia tavoitteena sähköinen asiointimahdollisuus kaikille asevelvollisille siten, että ulkoiset palvelut on digitoitu vuoden 2024 loppuun mennessä. Asiointipalvelukokonaisuus on valmis vuoden 2030 loppuun mennessä.

Puolustushallinto osallistuu Kenttäjohtamisjärjestelmän (KEJO) kehittämiseen. Puolustusvoimat ottaa järjestelmän operatiiviseen käyttöön vuodesta 2025 alkaen. Puolustusvoimien rahoitusosuuksia tarkennetaan käyttäjämääräperusteisiksi.

Puolustusvoimat ottaa käyttöön viranomaisten mobiilin viestintäratkaisun (Virve 2.0) tarkoituksenmukaisessa laajuudessa.

Tilahallinta ja ympäristönsuojelu

Puolustusvoimien tilahallinnan tehtävät ja niiden tarkoituksenmukainen järjestäminen, huomioiden myös liittoutumisen edellyttämien uusien tehtävien järjestäminen, selvitetään ja tarvittavat muutokset toimeenpannaan. Tavoitteena on tilahallinnan prosessien ja johtosuhteiden yhdenmukaisuus sekä kumppanuuden syventäminen Puolustuskiinteistöjen kanssa siten, että nämä tukevat tuloksellista toimintaa sekä mahdollistavat Puolustusvoimien keskittymisen ydintehtäviinsä. Tämän ohella Puolustusvoimien ja Puolustuskiinteistöjen ohjausjärjestelmää kehitetään edelleen vastaamaan Puolustusvoimien strategisen kumppanuuden mallia.

Puolustusvoimien suorituskykyjen kehittämistä jatketaan varmistamalla kiinteistöjen käytön jatkuvuus sekä hallitsemalla korjausvelkaa riittävällä investointi- ja kunnossapito-ohjelmalla. Painopisteinä ovat

Puolustusvoimien suojatilojen parantaminen, Laivue 2020- ja F-35 -hankkeiden edellyttämä infrastruktuuri sekä Natojäsenyyden edellyttämät investoinnit.

Toimitilojen ja niihin liittyvien prosessien valmiutta, turvallisuutta ja kriisinkestävyyttä kehitetään edelleen Puolustusvoimien ja Puolustuskiinteistöjen yhteistyössä. Puolustuskiinteistöjen valmiuslähtöisen ylläpidon palvelumallin käyttöönottoa jatketaan yhteistoiminnassa siten, että uusi toimintamalli on otettu käyttöön vuoden 2025 loppuun mennessä. Kiinteistöihin ja niiden verkostoihin liittyvien automaatiojärjestelmien ja muun kriittisen infrastruktuurin kybersuojaa tehostetaan. Kiinteistöihin liittyvän huoltovarmuuden ja energiareversienssin parantamista jatketaan mm. parantamalla energiatehokkuutta, lisäämällä varajärjestelmien kattavuutta, pidentämällä toimituskatkoksiin varautumisen aikajännettä, varmistamalla polttoainehuollon toimitusketjut ja varapolttoaineiden saatavuus sekä kiinnittämällä enemmän huomiota energiansäätelyn tasoihin kohteissa.

Uudistettu valtioneuvoston periaatepäätös valtion kiinteistöstrategiaksi 2030 (16.12.2021) ohjaa valtion kiinteistöjen omistamista. Vastaavasti päivitetty valtioneuvoston periaatepäätös valtion toimitilastrategiaksi (16.12.2021) ohjaa valtion työympäristöjen ja toimitilojen käyttöä. Periaatepäätökset toimeenpannaan osana Puolustusvoimien uudistetun toimitilastrategian toimeenpanoa.

Julkisen talouden, rakennusteollisuuden ja palveluntuottajien erityiset haasteet, kuten taloussuhdanteiden, inflaation, korkojen ja energian hinnan vaihtelut tunnistetaan, niiden vaikutukset hallinnonalaan huomioidaan ja niihin varaudutaan mm. strategisella investointisuunnittelulla, aktiivisilla kustannussäästötoimenpiteillä ja riskitietoisella hankintapolitiikalla.

Puolustusvoimat jatkaa yhteistyössä Puolustuskiinteistöjen kanssa kiinteistömenosäästöjen toimenpideohjelman toteuttamista mittavien investointien aiheuttaman toimitilakustannusten nousun hallitsemiseksi. Keskeisiä työkaluja ovat strateginen investointisuunnittelu, tarpeettomista tiloista luopuminen sekä tilatehokkuuden, energiatehokkuuden ja rakenteiden ja toimintamallien kehittäminen. Budjettisidonnaisten kiinteistömenokaton (11%) perusteet tarkistetaan puolustusbudjetin kasvattamisesta johtuen ja Puolustusvoimat ja Puolustuskiinteistöt asettavat vuoden 2024 aikana yhteiset pitkän aikavälin tavoitteet toimitilakustannusten kehitykselle.

Puolustuskiinteistöt kehittää edelleen toimintaedellytyksiä ja kykyä tuottaa Puolustusvoimien sotilaallisiin kriisinhallintatehtäviin, ulkomaisen avun vastaanottamiseen ja kotimaassa järjestettäviin kansainvälisiin harjoituksiin liittyviä tilapalveluita Puolustusvoimien tarpeiden ja toimeksiantojen perusteella. Tukikohtainfrastruktuurin ja sen elinkaarivastuun keskittäminen Puolustuskiinteistöille mahdollistaa Puolustusvoimien keskittymisen operatiivisiin ydintehtäviin.

Ulkomaisen kiinteistöomistuksen valvonta -prosessin toimintaedellytykset on turvattava ja lainsäädännön toimivuutta on suunnittelukaudella tarkasteltava yhdessä ministeriön kanssa. Ulkomaisen kiinteistöomistuksen vaikutuksen arviointia Puolustusvoimien kohteiden käyttöön, tilahallintaan ja turvallisuuteen kehitetään.

Puolustusvoimat jatkaa ympäristöjärjestelmän mukaista toimintaa ja ympäristöstrategian toimeenpanoa sekä tukee kansallisten energia- ja ilmastotavoitteiden toteutumista. Puolustusvoimien Energia- ja ilmasto-ohjelman 2022–2025 toimeenpanoa jatketaan. Puolustusministeriön asettamien päästövähennystavoitteiden toteuttamiseksi laaditun Puolustusvoimien päästövähennysten tiekartan (17.10.2023) toimeenpano aloitetaan. Puolustushallinnon ilmastomuutokseen sopeutumisen suunnitelman mukaiset toimenpiteet sisällytetään Puolustusvoimien suunnitteluprosesseihin ja toteutussuunnitelmiin. Puolustusvoimat jatkaa pilaantuneiden alueiden hallintaa, ampuma- ja harjoitusalueiden ympäristönsuojelun parantamishanketta sekä melualueiden päivittämistä raskaiden aseiden ja räjäytysten melutasoista annetun valtioneuvoston asetuksen (903/2017) (RAME-asetus) mukaisiksi.

Puolustushallinto jatkaa toimia hankkeiden ja hankintojen ympäristönäkökohtien ja vastuullisuuden huomioimisen kehittämiseksi. Lisäksi jatketaan aktiivista kansainvälistä kiinteistö- ja ympäristöyhteistyötä pääpainona pohjoismainen sekä Nato- ja EU-yhteistyö.

Organisaatioturvallisuus

Puolustusvoimat varmistaa turvallisuustoiminnan korkean tason kaikissa tilanteissa ja kehittää sen suorituskykyä huomioiden Nato-jäsenyyden, heikentyneen turvallisuustilanteen ja nopeasti lisääntyvän kansainvälisen toiminnan vaikutukset. Tehokas viranomaisyhteistyö on tärkeä osa yhteiskunnan turvallisuutta ja tähän liittyvää yhteistyön tiivistämistä eri turvallisuusviranomaisten kesken tulee edistää.

Turvallisuuden kaikkien toimintojen tulee olla varautuneita siihen, että Suomeen sijoitetaan kansainvälisiä joukkoja ja valmistaudutaan ulkopuolisen materiaalin vastaanottamiseen. Heikentyneen kansainvälisen turvallisuustilanteen vaikutukset tulee huomioida turvallisuuden toimintojen suunnittelussa ja häiriötilanteiden lisääntymiseen on varauduttava.

Puolustusvoimat huolehtii osaavan turvallisuushenkilöstön riittävydestä ja huomioi Nato-jäsenyyden sekä heikentyneen turvallisuustilanteen vaikutukset resursoinnissa. Resurssien tehokkaaseen käyttöön ja pitkäjänteiseen osaamisen kehittämiseen tulee kiinnittää huomiota. Tehtäväkiertoa ja tehtävien houkuttelevuutta tulee kehittää henkilöstön osaamista ja turvallisuustoiminnan suorituskykyä tukevalla tavalla, hyödyntäen kansainväliset työ- ja kouluttautumismahdollisuudet.

Turvallisuusselvitysmenettelyn resursointi on turvattava ja ruuhkat pyrittävä purkamaan mahdollisimman nopeasti. Tarpeet turvallisuusselvitysmenettelyn kehittämiseksi puolustushallinnossa mukaan lukien mahdolliset lainsäädäntötarpeet arvioidaan yhdessä ministeriön kanssa suunnittelukauden aikana.

Nato-jäsenyys ja lisääntyvä kansainvälinen toiminta edellyttävät tilaturvarakentamista Puolustushallinnossa. Puolustusvoimat varmistaa riittävät toimitilat turvallisuusluokitellun tiedon käsittelylle ja huomioi kansainväliset velvoitteet rakentamisessa.

Kansainvälisten hankkeiden määrä on kasvanut ja hankintatoiminnan odotetaan jatkuvan intensiteetiltään korkeana. Puolustusvoimat varmistaa, että hanketurvallisuustoimintaan on riittävät resurssit. Hankehenkilöstön perehdyttäminen kansainvälisiin tietoturvallisuusvelvoitteisiin ja hankkeen turvallisuustoimiin on tärkeää. Tähän liittyvää koulutusta tulee lisätä ja tarvittaessa ohjemateriaalia kehittää.

Kansainvälisiin tietoturvallisuusvelvoitteisiin liittyvää osaamista, erityisesti Naton velvoitteiden osalta, tulee vahvistaa entisestään Pääesikunnassa yhteistyössä puolustusministeriön määrätyn turvallisuusviranomaisen (PLM DSA) kanssa.

Tekninen turvallisuus

Puolustusvoimat yhteistoiminnassa puolustusministeriön kanssa toteuttaa ja vakiinnuttaa toimintatavat sen varmistamiseksi, että teknisen turvallisuuden alan sotilasstandardeja otetaan käyttöön suorituskykyhankkeissa, yhteishankkeissa, yhteisoperaatioissa ja sotilaallisissa yhteisharjoituksissa Nato-toiminnan piirissä. Uusien sekä aiemmin julkaistujen teknisen turvallisuuden sotilasstandardien ratifiointi toteutetaan puolustusministeriön ohjauksen mukaisesti tai Puolustusvoimien määrittelemän (aiemmin julkaistut) aikataulun mukaisesti. Tässä yhteydessä muodostetaan kokonaiskuva resursseista, joiden tulee olla käytössä sotilasstandardia implementoidessa. Lisäksi tulee arvioida kansallisen lainsäädännön muutostarpeet, jotta implementointi voidaan toteuttaa. Painopisteenä aiemmin julkaistujen standardien osalta ovat räjähteiden testaamisen, käsittelyn ja varastoinnin standardit sekä vaarallisten aineiden kuljettamisen standardit yhteisoperaatioissa ja yhteishankkeissa.

Puolustusvoimat selvittää sotilasräjähteiden varastoinnin lisärakentamistarpeet huomioiden laskentaperusteiden muuttuminen. Puolustusvoimat toteuttaa yhdessä ministeriön kanssa sotilasräjähteiden luolavarastointia koskevan selvityksen (työryhmä) ja valmistautuu toteuttamaan selvityksen perusteella ministeriön antamat sotilasräjähteiden luolavarastointia koskevat mahdolliset päätökset.

Puolustusvoimat toteuttaa ensi tilassa laatimaansa kemikaalikohteita koskevaa korjaussuunnitelmaansa.

Viranomaisvalvonta korostuu useiden teknisen turvallisuuden säädösmuutosten ja teknisen turvallisuuden alaan kuuluvien kansainvälisten Nato-standardien ja uusien käytänteiden käyttöönoton vuoksi. Teknisen

turvallisuuden viranomaisvalvontaa on uusien säädösten perustella merkittävästi kehitettävä ja terävöitettävä. Suunnittelukauden aluksi on Pääesikunnan varauduttava viranomaistoiminnan merkittävään kehittämiseen ja uusien säädösten voimaantultua viranomaistoiminnan tehokkaaseen toimeenpanoon.

4. Sotilaallinen kriisinhallinta (27.30.)

Sotilaallinen kriisinhallinta on osa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, ja sen kautta vaikutetaan ulko- ja turvallisuuspoliittisten tavoitteiden saavuttamiseen. Osallistumisen kansalliset tavoitteet asetetaan operaatiokohtaisesti. Osallistumisen tavoitteiden tulee olla ulko- ja turvallisuuspoliittisten tavoitteiden lisäksi myös sotilaallisia, kuten suorituskyvyn tai toimintamallien kehittäminen. Tavoitteiden asettelussa on entistä enemmän kiinnitettävä huomioita vaikuttavuuden arvioinnin mahdollistamiseen. Osa tavoitteista voi olla osallistumisen mahdollistamia johdettuja tavoitteita.

Operaatioiden valmistelussa ja toteutuksessa huomioidaan, että operaatiot ovat monimuotoisia, ja niissä tarvitaan myös erityissuorituskykyjä. Kansallisiin osallistumispäätöksiin on tarkoituksenmukaista luoda joustavuutta.

Operaatiot voivat käynnistyä nopeasti, mikä vaatii joustavuutta ja nopeaa reagointikykyä puolustushallinnolta ja valtionjohdon päätöksenteolta. Laaja-alainen suorituskykyjen käyttö operaatioissa on merkittävää niin suorituskykyjen kehittämisen kuin osallistumisen vaikuttavuuden kannalta.

Kriisinhallintaoperaatioista saadut kokemukset hyödynnetään sekä kansallisten että kriisinhallinnan suorituskykyjen kehittämisessä. Sotilaallisen kriisinhallinnan suorituskykyjä on kyettävä käyttämään vaativissa ja nopeasti käynnistettävissä eri organisaatioiden tai koalitioiden operaatioissa sekä koulutus- ja neuvonantotehtävissä.

Tavoitteet sotilaalliselle kriisinhallinnalle:

- Puolustusvoimat on toteuttanut sille osoitetut sotilaalliset kriisinhallintatehtävät sekä kansainvälisen avunantamisen tehtävät, ulkoministeriölle annettavat konsulipalvelujen tuen tehtävät ja Naton pysyvät rauhanajan tehtävät.
- Puolustusvoimilla on valmius osallistua uusiin sotilaallisiin kriisinhallintatehtäviin, kansainvälisen avunantamisen tehtäviin, ulkoministeriölle annettaviin konsulipalvelujen tuen tehtäviin ja Naton pysyviin rauhanajan tehtäviin.
- Puolustusvoimat on arvioinut sotilaallisten kriisinhallintaoperaatioiden vaikuttavuutta sotilaallisella tasolla kansallisesta ja operaationäkökulmasta.

5. Hallinnonalan määrärahat

Eduskunta on myöntänyt vuoden 2024 talousarviossa määrärahat ja tilausvaltuudet tulossopimuksessa asetettujen tulostavoitteiden saavuttamiseksi. Puolustusministeriö on vahvistanut osaltaan vuoden 2024 talousarvion tilijaottelun valtion talousarviosta annetun asetuksen (1992/1243) 11-12 pykälien edellyttämällä tavalla. Jatkovuosien toiminnan suunnittelu perustuu julkisen talouden suunnitelmaan vuosille 2025–2028 sisältyvään kehykseen.

Puolustusministeriön hallinnonalan määrärahat

Päälukko 27 (1 000 euroa)	2023 TP	2024 TA	2025 Kehys ¹⁾	2026 Kehys ¹⁾	2027 Kehys ¹⁾	2028 Kehys ¹⁾
27.01. Puolustuspolitiikka ja hallinto	464 568	493 383	508 499	642 342	825 723	655 919
<i>27.01.01 Puolustusministeriön toimintamenot</i>	16 912	17 856	18 094	18 231	18 511	18 511
<i>27.01.21 Puolustusministeriön hallinnonalan tuottavuusmääräraha</i>	2 875	2 875	2 875	2 875	2 875	2 875
<i>27.01.29 Puolustusministeriön hallinnonalan arvonnisäveromenot</i>	420 336	450 085	460 343	594 040	777 132	607 328
<i>27.01.66 Jäsenmaksut ja rahoitusosuudet</i>	24 445	22 567	27 187	27 196	27 205	27 205
27.10. Sotilaallinen maanpuolustus	5 605 694	5 413 472	5 692 194	5 413 808	5 411 674	5 277 723
<i>27.10.01 Puolustusvoimien toimintamenot</i>	2 253 291	2 357 200	2 441 667	2 434 010	2 435 410	2 435 410
<i>27.10.18 Puolustusmateriaalihankinnat</i>	1 926 520	1 544 135	1 539 638	1 462 909	1 480 375	1 144 424
<i>27.10.19 Monitoimihävittäjien hankinta</i>	1 417 953	1 502 342	1 702 374	1 508 374	1 487 374	1 689 374
<i>27.10.50 Maanpuolustus- ja veteraanijärjestöjen toiminnan tukeminen</i>	7 930	9 795	8 515	8 515	8 515	8 515
27.30. Sotilaallinen kriisinhallinta	67 536	66 120	70 005	70 005	70 005	70 005
<i>27.30.20 Sotilaallisen kriisinhallinnan kalusto- ja hallintomenot</i>	67 535	66 110	69 995	69 995	69 995	69 995
<i>27.30.95 Kurssivaihtelut</i>	1	10	10	10	10	10
PL 27 YHTEENSÄ	6 137 798	5 972 975	6 270 698	6 126 155	6 307 402	6 003 647

¹⁾ Valtiovarainministeriön ehdotus hallinnonalojen kehyksiksi vuosille 2025–2028 (29.2.2024)